

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

N:r 4

April

1955.

Pris 75 öre

SKULTUNA skänker
ny färgglädje åt kokkärlen

För in färg och ny arbetsglädje i köket genom de varmt röda locken i beständig Eloxal. Kärlen kokar bra — bränner inte vid — tack vare tjock, plan-svarvad, strömsparande STABILBOTTEN. Se Rödlock — kastruller, grytor, tryckkokare, karotter — hos järn- och bostättningsaffärer samt varuhus.

Rödlock

Flemingkärl med STABILBOTTEN och röda ELOXAL-LOCK

LYSER UPP — KOKAR SNABBT

SKULTUNA

håller!

Utkommer varje månad

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Nr 4 April 1955

18:e årgången

Ansvarig utgivare: EINAR HILLER.
Redaktör: SIXTEN HAMMARBERG.
Ägare: De Lungsjukas Riksförbund.

Annonspriser:

1/1 sid. 400:—, 1/2 sid. 225:—,
1/4 sid. 125:—, 1/8 sid. 65:—.

Småannonser:

60 mm spaltbredd 65 öre mm.
90 mm spaltbredd 90 öre mm.

Färgannonser 25 % tillägg.
För julnumret specialoffert.

Kontrollmärke
lagligen skyddat

HUVUDREDAKTIONEN I STOCKHOLM:
Kocksgatan 15, Stockholm 4.
Telefon 41 39 99 och 44 40 40.
Postgironr 95 00 11.

LOKALREDAKTIONEN I MALMÖ:
Kamrergratan 3. Tel. 97 53 44.
Postgironr 95 00 65.

Prenumerationspriser: helt år 8:—,
halvt år 4:50.

VILDVUXET I SOCIALVÅRDEN

Det är inte så litet vildvuxet inom vår sociala lagstiftning just nu där den ena reformen trängs med den andra. Växtkraften har det inte varit något fel på och bevattningen har varit riklig i form av en starkt stigande reformvilja från praktiskt taget alla folkgrupper under de senaste åren. Sjukförsäkringen vid årsskiftet kom och blottade i blyxtbelysning hur det ligger till. Man gör sig inte skyldig till någon allmän nedvärdering av denna hela folkets sjukförsäkring om man påpekar att den är behäftad med åtskilliga svagheter, svagheter som man tycker att lagstiftningsexperterna borde ha upptäckt dels genom att studera andra former av socialförsäkringar ordenligt, dels genom att ta del av den praktiskt arbetande socialvårdens erfarenheter. Om man gjort detta skulle inte så många luckor ha funnits i den obligatoriska försäkringen — ett studium av exempelvis tidningarnas dagliga frågespalter visar mer än nog av dessa svagheter. Härtill kommer ju att sjukförsäkringen inte kommit brådstörtat — man har haft god tid på sig att fundera eftersom reformen lades på is i flera år innan riksdagen slutgiltigt tog ställning och försäkringen sattes i funktion. Man får en stark känsla av att lagstiftare ofta är alltför starkt bundna inom ramen för det utredningsuppdrag de fått och inte sneglar så mycket åt sidorna på vad andra gör och har gjort. Och att göra saker och ting enklare, att bringa den ena reformen i samklang med allt annat som rör sig på området, har inte varit den starka sidan i vår sociallagstiftning hittills. Det är mycket viktigt med en sådan helhetssyn, när man sysslar med en reform som gör anspråk på att "omfatta hela folket".

*

När man för fram kritik av denna art möts man ofta från experthåll av att det inte är lätt att åstadkomma en socialförsäkring, som täcker alla tänkbara situa-

tioner för en människa, man kan inte föregripa en utredning som pågår samtidigt, man måste avvakta vad den och den senare kommer att framlägga osv. Till sist hänvisar man också till att man måste "hålla sig inom ramen för det utredningsuppdrag man fått av Kungl. Maj:t". Man kan förstå dessa synpunkter och motiveringar, men samtidigt också varna för faran av ett motiveringstänkande, som låser handlingskraften och skymmer sikten för förnuftigare lösningar. "Ramarna" för utredningsuppdragen kan vara rätt snäva i formuleringarna vid starten, men när man hunnit överblicka fältet är det inga skäl för att man inte kan ändra på de kungsord, som givits som ledstjärna från kanslihuset, om man upptäcker att de inte rimma riktigt med den praktiska verklighet, som blottats under utredningsarbetets gång. Även i kanslihus och konseljsal är man säkert mottaglig för nya synpunkter, som uppbares av verklighetssyn och framtidsblick. Om man tittar på den praktiska verkligheten av i dag t. ex. på en sjuksal med olika kategorier av socialvårdsfall får man genast en ganska klar bild av vildvuxenheten i socialförsäkringsdebatterna. En vildvuxenhet som kanske inte skulle vara så markant, om våra sociallagstiftare arbetat smidigare.

"Riksare", sådana patienter som ha ersättning från riks-försäkringsanstalten, och de "sämre lottade", de s. k. rena socialvårdsfallen, var för några år sedan föremål för en artikel i dessa spalter. Nu var det med dessa kategorier liksom fastslaget att nivelleringen var ett faktum och skulle så förbli. Helt annorlunda är situationen i dag på sjukhusen. "Riksare" och "sämre lottade" finns fortfarande, men nu har man vidare de stora huvudgrupperna i den nya sjukförsäkringen, försäkrade och utförsäkrade, 730-dagars människor och 90-dagars människor, folk med sjukbidrag inom folk-

pensioneringens ram och så de s. k. renodlade socialvårdsfallen, som inte riktigt hör till någon kategori. Hur det i många fall skall arta sig med övergången från sjukförsäkringen till annan hjälpform är för dagen en gåta för många, läget är f. n. ganska oklart, men splittringen och vildvuxenheten i lagstiftningsfloran lyser dess klarare fram i denna snabbskiss av utvecklingen. Nu bör man naturligtvis hålla i minnet, att det är inte lika lätt att skapa likartade förhållanden för vuxna människor med olika inkomstlägen, familjeförhållanden och grupperingar, än när det gäller exempelvis barn, som lättare kan klassificeras efter vissa allmänna normer. Sjukförsäkringen har utförsäkringsnormer med räkneoperationer framåt och bakåt i tiden, sammanläggningsregler för sammanlagd sjuktid m. m.; mystiska problem hemmahörande inom den högre lagtolkningstekniken, som inte behärskas av så många. Och ett statligt betänkande om bättre samordning mellan sjukförsäkring och folkpensionering — tillkommet för att bringa bättre reda i sammanhangen — tillhör heller inte den lättbegripliga litteraturen av i dag. Och nya förslag signaleras, vilket meddelas på annan plats i detta nummer. Slutsumman av de generellt kritiska synpunkter vi gett uttryck åt här är att vi kommit fram till ett osäkerhetstillstånd i socialvården — en otrygghet mitt i allt vårt trygghetssträvande som gör ett ganska egendomligt intryck vid en närmare analys.

*

När socialministern i ett uttalande, som kommit oss tillhanda just i skrivande stund, manar till lugn och besinning och att justeringar av sjukförsäkringen kommer, när vi vunnit erfarenheter av den stora reformen, tvivlar vi inte på hans goda vilja. Men behovet av samordning och fastare system i hela vår sociallagstiftning framstår numera så starkt att vi gärna — långt utöver sjukförsäkringens ram — vill understryka att det här gäller ett system över hela linjen, ett system som inte utförsäkrar och växlar över individen från den ena formen till den andra utan någorlunda smidigt håller honom trygg från bekymmer till dess han blir i stånd att klara sig själv. Att åstadkomma en sådan smidig samordning framstår för dagen som centralproblemet i svensk socialvård. På så sätt förebygger man mycket av den psykologiska utnötning av individen som en sjukdom bl. a. innebär. Hjälppormerna bör i möjligaste mån söka undvika sådana störningar. Tryggheten i socialförsäkringen bär i sig garantin för att individen via arbetsvården skall komma tillbaka till produktivt samhällsliv både fysiskt och psykiskt väl rustad.

Sutton Commales

VÅRDAVGIFTERNA för sanatoriepatienter

har som bekant höjts från i regel kr 1:— till 3:— genom sjukförsäkringsreformens genomförande. Självbetalande patienter har därför fått en kostnadsökning och De Lungsjukas Riksförbunds framställning i frågan till Sv. Landstingsförbundet har resulterat i en rekommendation från Landstingsförbundet till landstingen om nedsättning av vårdavgiften. För dagen kan bl. a. nämnas att Stockholms läns landstings förvaltningsutskott beviljat nedsättning av dagavgiften för bl. a. sanatoriepatienter från kr. 3:— till 1:—. Direktionerna vid länets sjukhus får avgöra från fall till fall.

Förslag om förlängd sjukhjälpstid

bl. a. för förvärvsarbetande personer med invalidpension och änkepension från 90 dagar till högst 730 dagar har överlämnats av socialminister Sträng till lagrådet vid tidpunkten för detta nummers pressläggning. Propositioner väntas inom kort ligga på riksdagens bord. Reformerna ingår som ett led i samordningen mellan folkpensionering och sjukförsäkring. För att täcka luckor i försäkringskyddet och förebygga dubbelersättningar föreslås utom administrativa åtgärder även lagändringar. Det föreslås bl. a. att vid retroaktiv nybeviljad sådan folkpension eller retroaktiv sådan pension, som jämkats uppåt på grund av minskad inkomst, under retroaktivtiden uppburen sjukhjälp från allmän sjukförsäkring skall dras av från folkpensionen i den mån sjukhjälp överstiger 90 kr. Dessa lagändringar föreslås gälla från 1 januari 1956.

Utförsäkringsfrekvensen på sanatorierna

på basis av en landsomfattande undersökning var föremål för en artikel i Status marsnummer. Undersökningen har tillkommit för att ge underlag för förbättringar av sjukförsäkringsreformen för de lungsjukas vidkommande. Nu sammanställda uppgifter omfattar 25 sanatorier och patientunderlaget omfattar 2.820 personer. Av dessa hade 214 vårdats oavbrutet i minst 730 dagar, alltså 8 % av hela antalet undersökta. Antalet totalt utförsäkrade var 1.035 av 2.820, vilket blir 36,7 %. Av undersökningen framgår vidare att 1.158 var pensionärer — 41 % av hela antalet. Antalet utförsäkrade pensionärer var 903, dvs. 78 % av pensionärerna var utförsäkrade. Antalet sjukbidragstagare utgjorde 719 och utförsäkringsfrekvensen bland dessa var lika hög som för pensionärer i allmänhet, t. o. m. något högre, nämligen 79 %.

Svenska Nationalföreningen mot tuberkulos

har för år 1955 anslagit kronor 22.995:— till friplatser vid konvalescenthem som drives av de lungsjukas egna organisationer. Ansökan om friplats sker genom sanatoriecuratorer och dispensärer i de distrikt av landet där konvalescenthem för lungsjuka ej finnes.

Skilda reaktioner hos sanatoriepatienterna

Dagsaktuell snabbskiss
från ett sanatorium

Text: FRED W. STERNER
Foto: K. G. HOLGERSSON

Kuratorn är den som får ta många av de stötar nyordningen orsakar: här diskuterar fröken Hedvig Larsson på "Länet" med en ung patient ändringarna i hans förhållanden.

Att studera de tbc-sjukas reaktion inför den nya sjukförsäkringslagen kunde vara ett bra objekt för en grupp ambitiösa sociologer eller socionomer... de skulle finna ett riktigt matnyttigt betesfält på våra sanatorier. Där torde nämligen finnas lika många varianter av reaktioner som det finns paragrafer och moment i den nya förordningen om obligatorisk sjukförsäkring och den därmed införda allmänna sjukkas-san.

Den riksinventering på sanatorierna av de olika grupperna utfördes för tbc som De Lungsjukas Riksförbund tog initiativet till ome-

delbart efter årsskiftet var ett mycket rationellt grepp: samtidigt som den ur de tbc-sjukas synpunkt är mycket tacknämlig bör den kunna ge underlag till åtskilliga betraktelser, framställningar till myndigheterna och — som vi i de djupa leden hoppas — välbehövliga justeringar på sina håll. Att dra konklusionerna av riksinventeringen blir ju en uppgift för förbundsledningen när alla resultat från olika håll inkommit — här skall bara redogöras lite för hur vi löste inventeringsfrågan på Läns-sanatoriet vid Uttran och vilka lokala reflexioner den osökt gett anledning till.

"Gallup" från säng till säng

Att centralt inom sanatoriet besvara riksförbundsformulärets samtliga frågor var inte möjligt — till några av dem kunde man visserligen få uppgifterna ur sysslomannens och kuratorns handlingar men andra måste utredas från fall till fall och sedan sorteras in i respektive grupper. I åtskilliga fall var det en tämligen enkel match att klara, men i andra blev det knepigare eftersom det rörde sig om gränsfall, där tolkningarna kunde vara ganska tveeggade. En särskild grupp fick de s. k. RFA-fallen utgöra; de får tydligen beräknas efter speciella

normer intill dess full klarhet om deras inrangering i det stora systemet vunnits ute på "fältet".

Sveriges dyraste pengar

En grupp för sig — och en som sannerligen inte har någon anledning att rosa marknaden — är de nyligen fått sig tilldelad grundpension. Denna som tillfaller dem som efter behovsprövning inte kan få annan pension utgår med futtiga 200 kronor pr år, dvs. 16 kr i månaden, placerar nämligen mottagarna i pensionärsklassen och minskar deras sjukersättningstid från 730 dagar till 90 dagar. Där måste väl i alla rimligheters namn i alla fall en justering ske.

De självbetalande är heller inte någon så särskilt belåten grupp och rosar inte nyordningen över hövan. De har hittills fått betala 1: — eller 1: 50 per dag för vården men nödgas nu komma ut med 3 kronor per dag. Visserligen pågår underhandlingar och sonderingar både centralt och lokalt och riksförbundets aktion också på den punkten uppskattas hjärtligt ute på senaten, men hittills gäller ännu 3-kronorsklausulen. (Sedan detta skrives har för Stockholms läns del landstingets förvaltningsutskott medgivit att sjukhusdirektionerna får bevilja nedsättning till hittills gällande avgiftsbelopp.) Av sanatorieekonomerna var veterligt syssloman Åkesson på "Lännet" den förste som ingick till landstingsdelegerade med en framställning om tillämpande av den paragraf som för Stockholms läns del kan skapa möjlighet att åstadkomma en reduktion av vårdavgifterna även innan ett kanske riksomfattande beslut i frågan kan föreligga. Även här har alltså "Länets Sysslomake" — som hans smeknamn lyder — visat sin aldrig vikande omtanke om tbc-patienterna och deras ekonomi. Höjningen kan nämligen för åtskilliga bli rätt kännbar om den skulle få fortlöpa under någon längre tid och kanske tvinga folk som aldrig drömt om det att vända sig till socialvården. Och det är väl ändå inte meningen med en socialpolitiskt positiv reform!

Mannen med de 90 dagarna

På en av salarna ligger vid gallupronden en i riksdagens korridorer och utrymmen väl bevandrad man och studerar den av Rikssjukkassan tillsammans med försäkringsbeske-

den utsända "kaninbibeln". Han kan genom sitt yrke och ordinarie sysselsättning konsten att läsa lagtext och han gör det på ett i det här fallet bestickande sätt.

— Jag kom in på sjukhus första gången den 22 oktober 1954. Enligt uppgifterna i broschyren (sid. 13) skall jag ha en sammanlagd sjukhjälpstid av 730 dagar. Där står också en stipulation: "Vid beräkning av sådan tid (sjukhjälpstiden) skall i allmänhet hänsyn tagas även till tid, varunder sjukdomen varat före den 1 januari 1955".

Det är all right, fortsätter han sitt resonemang. Men hur heter det om sjukpenningtiden. Jo, på föregående sida (sid. 12) i samma broschyr sägs det: "Som av tabellen framgår utgår tilläggssjukpenning i klasserna 4—13 med lägre belopp efter det att sjukpenning utgivits för 90 dagar av en sjukperiod". Jag har sannerligen inte fått någon sjuk- eller hempenning före den 1 januari i år... alltså måste jag vara berättigad till *hel sjukpenning under hela första kvartalet i år*. Hm, eller något dyligt, sa visst Rellingen.

Sju tvåårsliggare på 219

Slutresultatet av den lokala inventeringen blev att nära hälften av patientbeläggningen var utförsäkrad eller i den närmaste farozonen. Av 219 patienter var däremot endast sju verkliga långliggare med mer än två års sammanhängande vårdtid på sanatoriet. Utförsäkrade för tbc genom sammanläggningsregeln var 63. Av 62 ineliggande med folkpension i någon form var 54 utförsäkrade men största procenten utförsäkrade visade likväl sjukbidragstagarna, där 33 av 37 redan var utanför försäkringen. Det är ju ett ganska dystert relationstal...

Krävande "arbetsgivare" för kuratorerna

För befattningshavarna på den ekonomiska sidan vid sjukhusen, sysslomännen, samt för kuratorerna är den nya sjukförsäkringen en mycket krävande "arbetsgivare"... den har ställt en hel del hittillsvarande begrepp på huvudet.

— Särskilt svårt och besvärligt har det för vår del varit att de olika lokalsjukkassorna visat sig ha så skilda uppfattningar och tolkningar av en hel del bestämmelser i den nya förordningen, säger kuratorn på

Lännet, fröken *Hedvig Larsson*, och jag är inte ensam om den uppfattningen — kollegor på andra håll jag talat med har samma erfarenheter.

— Man får, fortsätter hon, försöka "samordna" uppfattningarna så gott det går och korrigera fall som är uppenbart felaktigt tolkade eller felbehandlade — det har sannerligen inte fattats exempel på sådana.

Också de kommunala myndigheterna ställer sig mycket olika till nyordningens pålagor; särskilt har detta gjort sig märkbart ifråga om de nya vårdavgifterna vilka dock inte divergerar så mycket som man i allmänhet tycks tro.

Sjuklöner som efter nyordningen dras in av privata företag är också ett svårt — och för patienterna oftast mycket kännbart crux — och en hel del patienter som tidigare haft socialvårdshjälp får nu från Rikssjukkassan — men det är visst inte alltid detta blir bättre för dem personligen; tvärtom händer det ofta nog att beloppen blir mindre och då blir naturligtvis patenterna ifråga inte så särskilt glada.

Uppfattningen hos lokalsjukkassorna har — som sades i början — divergerat högst betydligt. En del är synnerligen "ekonomiska" och håller hårt på pungen — men det finns också exempel på motsatsen. En lokalsjukkassa förklarade härom dagen i fråga om ett tveksamt fall helt frankt: "Vi har fått så mycket pengar nu, så det kan vi gott betala".

Fred W. Sterner

Utredning om arbetsvård i anslutning till sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna

För att inom socialdepartementet biträda med utredning av frågan om rehabiliteringsåtgärder m. m. i anslutning till sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna har socialminister Sträng kallat sex sakkunniga: statssekreterare Per Eckerberg, ordförande, sekreteraren i Landsorganisationen Nils Kellgren, direktören i Arbetsgivareföreningen Sven Hydén, ordf. i Sv. Sjukasseförbundet, riksdagsman E. Gust. Andersson, verkst. direktören i Sveriges Läkarförbund, dr E. Husmark, överläkaren vid Vanförestalten i Göteborg, med. dr Erik Severin, och som expert byråchefen Rolf Broberg.

NYTT SOCIOLOGISKT LEXIKON

Teckning: *Elsie-Britt Stenqvist*

"Vårt land är fattigt, skall så bli för den som guld begär", skrev skalden Runeberg en gång, när fattigdomens gråa skynke låg över Nordanlanden, vintermörkret var intensivt och inga s. k. "vrålkåk" upplyste landsvägarna med strålkastarsken. Fattiga och rika var ett grundtema i Runebergs dikt; mera vetenskapligt preciserat av den gode Karl Marx. "Fri och slav, patricier och plebej, baron och livegen, mästare och gesäll, förtryckare och förtryckta", mullrade det som en dov åska ur Marx yviga skägg. Man kan gå vidare i gruppänkandet och hitta nya grupperingar.

*

Fattiga och rika finns dock fortfarande, liksom på Runebergs och Marx tid, men de fattiga ha fått ombudsmän och funktionärer i stat och kommun, ombudsmän med portföljer svällande av papper och betänkskanden. Fattigdomen har visserligen inte avskaffats, men Runebergs tvärsäkra påstående att "vårt land är fattigt skall så bli" vill nog inte våra inhemska folkhemsidéologer längre skriva under på utan pekar självbelåtet på sina prydliga diagram över barnbidrag, skolmåltider och andra inkomstutjämnande reformer. Runebergs soldatgosse, landshövdingen och Döbeln vid Jutas kan väl ännu få skolpojknars kinder att glöda av hänförelse, men Gunnar Nordahls läderkuleartilleri och Sigge Erikssons snabbfärder på isen intresserar nog mera än Döbelns fälttåg. Nya grupper växer fram i samhället och det gamla fot-

folket med spjutyxor och flintlås-bössor ter sig mer och mer mossbelupet på historiens blad.

*

Det finns 1.076 miljonärer i landet berättar statistiska centralbyrån — allt enligt 1954 års taxering. Enligt 1953 års taxering uppgick antalet förmögenheter över 50.000 kr till 174.560 för hela riket, 95.607 för landsbygden och 78.643 för städerna. Jämfört härmed hade förmögenheterna enligt 1954 års taxering ökat med 4.543 för riket, 2.568 för landsbygden och 1.949 för städerna eller med omkring 2,5 procent i alla tre fallen.

Där fick herrarna Runeberg och Marx en ordentlig statistisk örfil; den förre för sina lättsinniga skaldeord, den senare för sina spekulationer i klassmotsättningar och de ekonomiska krafternas dynamik. Möjligen skulle Runeberg kunna försvara sig med att han gått vilse i krigsromantikens höstdimmar över frostiga finska marker medan Marx lite eftertänksamt skulle riva sig i skägget med ena handen och med en pedagogisk gest med den andra hänvisa oss till andra breddgrader, till underutvecklade länder och folk, där hans teorier mera påtagligt illustrerar dagens läge.

*

För oss är det just nu mera aktuellt att koncentrera oss på styrkeförhållandet mellan de allra nyaste folkgrupperna, som inte består av adel, präster, borgare och bönder — utan bilägare och fotgängare. För tydlighets skull bör dock tilläggas,

att bilägarna i regel inte saknar för många att ta sig fram till fots om så skulle påfordras — de lär till och med om ock i liten utsträckning ha samlats utanför riksdagshuset utan bilar vid något tillfälle — men de föredrar att helst färdas sittande i bil. Med denna lilla utveckling bör dock alltjämt hållas i minne, att de genuina fotgängarnas antal är i stark minskning. Hur detta inverkar på skofabrikation och närliggande näringsgrenar saknar vi uppgifter om. Däremot ha vi tillgång till Sveriges automobilhandlarförbunds registreringsstatistik för fjolåret. Statistiken visar att personbilarna ökade med omkring 100.000 under fjolåret. Expertisen räknar med att antalet personbilar i bruk f. n. uppgår till i runt tal 540.000. Räknar man så ihop andra slags motorfordon — traktorer, motorcyklar, mopeder m. m. — så förstår man att det är många som rullar omkring och färre som går på de ursprungliga verktyg vi av födsel och natur utrustats med.

*

Som en angenäm motvikt till denna kollektivering i grupper och intressen läser vi om mannen i Bäckerkarlöv, en 55-årig lantbruksarbetare, som kan 20 språk och sysslar med ett etymologiskt lexikon. Ett väldigt forskningsarbete, som han knappast tror har några utsikter att bli tryckt i Sverige. Det förstår vi så innerligt väl. Både han och hans arbete är en tämligen individuell företeelse i den sociologiska trädgård vi bebod.

Ting

TUBERKULOS OCH FYLLERI

Fil. mag. Sven Vallmark

Doktor Arne Tallbergs artikel om tuberkulos och alkohol i Status februari nummer var en intressant läsning. Mot hans allmänna synpunkter på alkoholproblemet och de historiska aspekter han anlägger har jag inget att invända — jag är f. ö. inte på något sätt sakkunnig i fråga om alkoholism — men däremot tycker jag mig som gammal sanatoriepatient ha en del att erinra mot doktor Tallbergs sammanknippande av tuberkulos och alkoholism, som jag inte tror så mycket på.

Visst supps det en hel del på landets sanatorier trots alla förbud och all övervakning, möjligen till och med mer än doktor Tallberg föreställer sig och för övrigt de flesta läkare. Men var supps det inte? Det torde återstå att visa upp, att det supps mer på sanatorierna än ute i samhället i övrigt. Men utav mycket självklara skäl stöter en undersökning av sanatoriepatienternas alkoholvanor under och efter sanatorietiden på tämligen oöverstigliga svårigheter. Alltså får man hålla sig till vad man har på känn. I doktor Tallbergs formulering låter det så här: "Nu ger den vardagliga erfarenheten belägg för — även om det kanske är svårt att statistiskt bevisa — att många tbc-patienter under och efter sin sjukdom visar en starkare dragningskraft till alkohol än de tidigare visat."

Det låter kanske bestickande med denna "vardagliga erfarenhet", men den brukar just aldrig hålla streck

I Status februari nummer 1955 skrev dr Arne Tallberg en artikel rubricerad "Tuberkulos och alkohol".

Fil. mag. Sven Vallmark har ägnat den ett ingående studium och framlägger här sina synpunkter — synpunkter som formas till en kritisk vidräkning med dr Tallbergs syn på spritkonsumtionen och de sjuka.

inför en närmare granskning. Det är den som under tidernas lopp visat att sanatoriepatienter i regel varit mer eller mindre tokiga, kriminellt lagda, fallna för självmord, övererotiserade osv. Men när man någon gång kunnat applicera statistiska undersökningsmetoder (t. ex. i fråga om självmord), så har det undantagslöst visat sig, att denna "vardagliga erfarenhet" varit tomt prat.

Nu är ju doktor Tallbergs formulering rätt allmän och oklar, men jag förstår den så, att han antar ett direkt samband mellan tuberkulos och tuberkulosvård å ena sidan, alkoholism å den andra. I annat fall blir ju hans påstående meningslöst och kommer helt enkelt att betyda, att många människor vid en viss tidpunkt av sitt liv börjar suppa mer än de gjort tidigare och att de fortsätter med det. Och ett sådant påstående vore det ju enfaldigt att bestrida.

Men hur har denna "vardagliga erfarenhet", på vars giltighet jag inte tror, vuxit fram? En del av förklaringen är nog, att människor, som är så infamt påpassade som lungsjuka på ett sanatorium och som lungkonvalescenter ute i samhället, inte kan företa sig så värst mycket i fråga om utsvävningar, vare sig det gäller sprit eller sexua-lia, innan de får ögonen på sig och kommer att gälla som abnorma, medan deras friska jämnåriga i liknande situationer går prickfria. För övrigt är det självfallet att rent statistiskt ett visst antal alkoholister, nymfomaner, erotomaner osv. också måste hamna på sanatorium; och där märks de, liksom på varje annat internat.

De alkoholister eller regelbundna alkoholförbrukare, som läggs in på sanatorium, innebär givetvis en viss frestelse för svaga andar i omgiv-

ningen liksom de gör ute i samhället, ty i regel är det ju tråkigt att suppa ensam, och den regeln har inte något undantag för sanatoriepatienter. Jag tror alltså, att doktor Tallberg har fel, när han menar, att de sjuka inte skulle kunna möta alkoholfrestelser på sanatoriet lika väl som ute i samhället. Det är till och med möjligt att frestelserna på sanatoriet på grund av trycket från miljön och kamraternas ständiga närhet kan bli intensivare än ute i samhället. Därmed är inte sagt, att frestelserna skulle vara talrikare på sanatoriet. Förbuden innebär ju en viss spärr, även om de inte går att upprätthålla i praktiken.

Jag betvivlar dock, att spritvanor eller spritbegär skulle vara svårare hos lungsjuka än hos motsvarande friska grupper. Visst supps det en del på nyårsaftnar och valborgsmässokvällar på ett sanatorium, men det är mycket obetydligt jämfört med hur dessa märkesdagar festas av ute i samhället i övrigt, så långt min ringa erfarenhet sträcker sig.

Doktor Tallberg anger som en av de rimliga anledningarna till sanatoriefylleriet och konvalescentsupandet, att de sjuka — särskilt tidigare — i spriten velat söka tröst i ett hårt och hopplöst läge. Och den människotypen finns förstås. Men i regel är det väl så, att något måste ju en alkoholist försöka skylla sitt elände på; får han inte lungsot, så brukar han hitta andra fullgoda anledningar, såsom en argsint käring eller en elak svärmoder.

Det är för övrigt ett rätt anmärkningsvärt förhållande, att de som förknippas tuberkulos med en massa otrevligheter inte brukar fundera över varför inte dessa brister och laster avtar i samma mån som tuberkulosen gör det. Denna har ju — i varje fall i sina svårare former

— sjunkit mycket starkt under de senaste femtio åren. Mortaliteten har gått ned till mindre än en tiondel av vad den varit och även antalet insjuknanden har avtagit. Ungdomstuberkulosen har minskat betydligt. Men hur är det med ungdomsfylleriet?

Trots förbättrade vårdmöjligheter och ojämförligt mycket större utsikter till tillfrisknande nu än för femton år sen verkar det som om det nu skulle drickas mer sprit bland de lungsjuka än då. Det är min erfarenhet. Den skulle ju tala direkt emot hela doktor Tallbergs teori. För min personliga del tror jag att denna utveckling hänger samman med att sjukförsäkringens ordnande har gjort, att de sjuka nu i genomsnitt fått mycket mer pengar att röra sig med än den fattiga kommunfemman förr i världen och att de därför har råd att dricka mer sprit och att just där ligger huvudorsaken till den tendens till ökat spritbruk bland de lungsjuka, som jag tyckt mig kunna iaktta — trots att utsikterna till fullt tillfrisknande nu är så ojämförligt mycket större än förr.

Jag tycker att doktor Tallberg psykologiserar alldeles för mycket och för lättvindigt och underskattar betydelsen av närmare till hans ligande förklaringsgrunder. Bland annat ansluter sig doktorn till Martensen-Larsens teori och menar, att det är just den belastning med mindervärdeskänslor (ökar inte doktor Tallbergs artikel denna belastning?) som de lungsjuka är så utsatta för, som gör att de blir mer benägna än andra att söka tröst i flaskan. Jag tror inte på det där. Det är visserligen en lustig och finurlig teori detta med sanatoriet och sjukdomen som dominerande "storebror" eller nedtryckande "tvillingsyster", men är den inte ändå väl luftig? Jag tycker mig ha känt alltför många lungsjuka (minst ett par, tre tusen) under årens lopp för att jag skulle vilja tala om dem som särskilt fallna för alkoholism. Under samma tid har jag både innanför och utanför sjukhusväggarna blivit bekant med ett eller annat hundratal läkare. Jag har tyckt mig märka, att de haft en väl så stor vana som de lungsjuka att bruka sprit i stundom rätt ordentliga kvantiteter. Men jag avstår försiktigt från alla slutsatser.

*

Däremot skulle jag vilja plocka fram några historiska fakta, som doktor Tallberg gått förbi i sin fram-

ställning och som åtminstone för mig ger en sannolik förklaring till den kvarlevande föreställningen om ett samband mellan alkoholbruk och tuberkulos. Ty det är en gammal åsikt, att de haft med varann att göra.

På 1800-talet användes alkohol som medicin av många lungsjuka. Detta hänger antagligen samman med föreställningar om en viss hälsosam kraft i vin och sprit, vilka också doktor Tallberg för på tal i början av sin artikel. Man ansåg helt enkelt att dessa svårt tärda och medtagna sjuka borde fara väl av alkohol. Praktisk erfarenhet visar ju för övrigt, att man får bättre aptit av en sup till maten, om man lider av matledda. De flesta nedstämda sjuka torde också temporärt bli på bättre humör av en dosis alkohol, och det är väl inte heller det sämsta.

Följaktligen ordinerade läkarna gammalt i världen vin och sprit i stundom rätt betydande utsträckning till de lungsjuka. Om hur långt man skulle gå vid doseringen, var dock meningarna starkt delade. I sitt år 1887 utgivna stora arbete om den kroniska lungotsens terapi (Die Therapie der chronischen Lungenschwindsucht) säger den förste store tyske sanatorieläkaren Hermann Brehmer, att han är mycket försiktig i sina ordinationer av vin och sprit. En tredjedels liter ungerskt vin (vid febertillstånd upp till en liter) och konjak endast teskedsvis (vid feber) anser han vara lämpligt. Han polemiserar mot den andre av tidens stora sanatorieläkare, Peter Dettweiler, som vid sitt sanatorium föreskrev sju deciliter starkt rödvin och tio centiliter konjak per dag. Brehmer säger, att han själv ej haft någon känning av att hans patienter förletts till missbruk (de dog ju vanligen rätt snart — S. V.). Men han återger dock ett fall, då en patient, som mot feber ordinerats en flaska ungerskt vin, själv skaffade sig ytterligare två flaskor om dagen. Där- emot misstänker Brehmer, att Dettweilers patienter dagligen går omkring berusade. Men Brehmer och Dettweiler hade överhuvud taget olika uppfattning om tuberkulose- rapin och var bittra fiender, så man bör nog ta insinuationerna mot den senare med en nypa salt. Antagligen följde Dettweiler endast vanlig praxis. För övrigt berättar Brehmers efterträdare, Felix Wolff, i sina memoarer, att han år 1890 av-

skaffade den gamla konjaksterapin vid Brehmers sanatorium, vilken hade inneburet, att "också späda damer" dagligen måste inta 5—7 små glas konjak, vilket gjorde många till alkoholister. Så Brehmer höll sig tydligt i praktiken inte så alldeles strikt till de teoretiska teskedarna. Men han var väl tvungen att böja sig för de gängse förhållandena också så han, alldeles som Dettweiler.

*

För övrigt kan det framhållas, att Brehmer höll före, att alkoholism befordrade lungotsen, något som han bland annat ansåg framgå av att slaktare var särskilt fallna för lungot, samtidigt som de i regel söp ohyggligt. I själva verket låg det väl så till att slaktarna löpte stor infektionsrisk i sitt yrke. Men Brehmer förnekade som bekant med sällspord tjurskallighet tuberkulosens smittsamhet — trots Kochs upptäckt av bacillen år 1882. Brehmer hade i stället en rätt invecklad konstitutionstypsteori. Och eftersom de kraftiga slaktarna inte gärna ville passa in i Brehmers konstitutionsschema, så var alkoholismen en räddande förklaringsgrund. Däremot kunde Brehmer inte tillgripa den för sömnerskorna, som jämte slaktarna också låg mycket illa till.

I en notis från 1880-talet har jag sett, att en doktor Driver vid sanatoriet Reiboldsgrün vid blödning ordinerade ett stort glas vin jämte åtföljande långsam bergsbestigning. Upphörde trots dessa arrangemang inte blödningen, borde enligt Driver den sjuke inta sängen, vilket väl får betecknas som en välbetänkt föreskrift.

Georg Liebe hävdar i sina grundliga "Föreläsningar över tuberkulose" (Vorlesungen über Tuberkulose, München 1909), att alkohol i varje form borde strykas i sanatoriekosten och endast ordineras som ren medicin. Det tyder på att vid denna tid vin och sprit alltså torde ha serverats i samband med sjukhusmåltiderna och fortfarande stod i visst rykte som medikament.

*

I en av de klokaste och bästa uppsatser om nervösa och psykiska störningar hos lungtuberkulösa, som jag känner till, en artikel av Davosläkaren L. v. Muralt i tidskriften "Medizinsche Klinik" för år 1913, räknas alkoholen in bland de medel med i huvudsak suggestiv effekt, som ofta skänkt de ordinerande läkarna stort rykte.

(Forts. å sid. 12)

Frågor som kräver svar!

FRÅGA: Under min sanatorievistelse har jag funderat på att söka in på folkhögskola. Tror inte att min hälsa ställer hinder — tbc-en är beskedlig och jag kan säkert få intyg på att jag är smittofri. Även om jag tror att folkhögskolemän är fördomsfria människor är jag tveksam om att framträda med "smittfrihetsintyg" och markera min särställning. Är det inte bättre att ha detta papper som säkerhet och inte visa upp det annat än om så skulle påfordras?

Folkhögskoleelev in spe

SVAR: Det är förnuftigt för att inte säga av många skäl nödvändigt att ha ett intyg om hälsotillstånd — inte minst med tanke på att studierna kan bli ganska krävande. Intyget behöver ju inte direkt vara "offentlig handling" utan kan t. ex. uppvisas för skolans rektor för att förebygga ev. missförstånd under vistelsen där. Vissa kroppsovningar, gymnastik, idrott m. m. är kanske — om inte helt olämpliga så dock i viss utsträckning för krävande för en f. d. sanatoriepatient. Om ni vill bli befriad från den sistnämnda delen av skolans program vittnar intyget om att det inte rör sig om "svepskäl för att slippa". Vi har oss bekant att en patient hade intyg på sitt hälsotillstånd i den riktning ni tycks avse. Han måste f. ö. ha ledigt då och då för resor i samband med gasbehandling på poliklinik, men hade god hälsa "och gott anseende på skolan". Dvs. hans "ursprung" var knappast någon hemlighet för omgivningen men någon som helst nackdel av sin "särställning" hade han inte under studietiden.

FRÅGA: Läser ofta i Status om dessa arbets träningsinstitut och verkstäder för partiellt arbetsföra. Ibland får man nästan känslan av att "pingla" med metallarbeten, göra portföljer, korgar m. m. är medlem för oss som varit sjuka. Alla sorters arbeten i all ära men är det inte fråga om en ensidig inriktning — fränkänner Kungl. Maj:ts höga ämbetsmän som sysslar med våra sysselsättningsfrågor oss partiellt arbetsföra alla möjligheter till mera intellektuella arbeten?

Teoretiker

SVAR: Det är nog riktigt att arbets träningsinstituten i stort sett inte ha så stor variation ifråga om sysselsättning. Arbetsvärden är en ganska ny företeelse och

mycket behöver förbättras. Vi behöver flera och modernare arbets träningsinstitut och även "livligare fantasi" då det gäller arbetsobjekt. Härtill behövs emellertid ökade resurser men det ekonomiska klimatet är bistert också för arbetsvärdens byggmästare. Vi kan emellertid nämna att man i Stockholm håller på att förverkliga arbetsvärd efter modernare linjer, bl. a. med arbets träning för tjänstemän, övningskontor för mera intellektuellt betenade sysselsättningar m. m.

FRÅGA: Det talas ofta om att "normalisera" de lungsjukas tillvaro och införliva f. d. sanatoriepatienter i arbetsfyllt och meningsfyllt samhällsliv. Att vi har föreningar på sanatorierna till inbördes kontakt och gemensam nytta är väl ganska naturligt, men varför all denna propaganda om "kollektivanslutning" till De lungsjukas riksförbund efter utskrivning från sanatorium. Detta är ju en isoleringstendens — vi bör söka oss in i normala miljöer, föreningsliv och samvaro precis liksom innan vi blev sjuka. Kan inte riksförbundet arbeta för vårt bästa utan dessa krav om kollektiv uppslutning i konvalescentföreningar?

Nyinskriven patient på "normaliseringslinjen"

SVAR: När ni "normaliserat" ert tänkande i hithörande frågor kommer ni att förstå att vårt riksförbund inte "kräver" något medlemskap och de ekonomiska påfrestningarna, medlemsavgifterna, är så blygsamma att ingen behöver frukta någon "utsugning" i det avseendet. Ingen behöver vara med som inte vill. Och ändå ha vi en respektabel kader av medlemmar i våra konvalescentföreningar, många medlemmar som ha sin sjukdomstid långt bakom sig och nu är i förvärvsarbete, men trots detta stå kvar i föreningarna för att stödja sina sjuka kamrater och arbeta för ett bättre och gästvänligare samhälle åt dem som kommer från sjukhusen. Det är ingen "isoleringstendens" att aktualisera de sjukas problem utanför sanatorierna. Att man så länge stängde in svårigheterna innanför sjukhusväggarna var ju inte så lyckat. De resultat som uppnåtts — och vi vågar påstå att de är rätt betydande — har skett till stor del genom denna utbrytning av organisationsnätet till konvalescentföreningarna, som kan nå samhällets organ och ansvariga på ett

bättre sätt än patientföreningarna på sjukhusen. Vad vi lyckats åstadkomma med hjälp av många andra goda krafter i samhället har gynnat alla, oavsett om de varit med i förbundet eller inte. Att vara medlem i De lungsjukas riksförbund låter kanske inte så lockande, men vi har i alla fall skapat en organisation, som tillvunnit sig allmän respekt och aktning.

FRÅGA: Det är väl i stort sett riktigt att riksförbundet och Status talar om vilka svårigheter vi möter, när vi kommer ut från sanatorium. Men är det inte för mycket av svartmålning om "tröstlös vandring" och sociala svårigheter av alla upptänkliga slag. Som nybliven tbc-are får man intrycket att allt är tämligen hopplost och att samhället ligger och lurar på en "som en morrande hund" utanför sanatoriegården. Så illa är det väl i alla fall inte?

Tbc-patient med ljus livssyn

SVAR: Vi brukar annars få höra "att vi gott kunde breda på lite mera" i vad som är vrängt och orättvist för de sjuka. Ni har tydligen ett fridsamt sinnelag och vill inte bräka. Det finns ju också läsning som handlar om trevligare saker — utan morningar och oväsen. Vi måste nog tyvärr fortsätta som förut med de kärva problem, som anförtröts oss. "Morningsarna" kommer alltså i spalterna även i fortsättningen; fast en och annan ljusglimt finns väl där också om ni tittar efter riktigt. Det ingår så att säga i vår åskådning att föra en konstruktiv samhällskritik och det går inte att göra alltför välljudande slagertexter av det material, som blivit oss anförtrött.

FRÅGA: Vi har fått speciella organ vid arbetsförmedlingen som arbetar för de partiellt arbetsföras arbetsanskaffning. Men ibland får man nästan intrycket att de motverkar sina egna syften genom att tala om att "placera lungsjuka i arbete". Gruppen "lungsjuka" är väl också officiell beteckning på vad för sorts människor man vill att arbetsgivaren ska anställa. Är det inte fel att röra sig med sådana "skyltar" på den arbetskraft man annonserar? Finns det inte möjlighet att hitta på något bättre — det är ju inte "sjuka" människor som ska ha arbete utan sådana som övervunnit sin sjukdom?

F. d. patient med friskintyg

(Forts. å sid. 12)

behovet år 1965 till 3.000 fler läkare än nu och att detta är ungefär 1.000 läkare mer än vad vi nu utbildar.

För vissa sjukdomar och metoder bryter sig utvecklingen radikalt nya vägar. Förutsättningen för denna frammarsch är en intensifiering av den medicinska forskningen, polio bör t. ex. snart vara bekämpad. Medicinen erövrar nu helhetssynen på människan, ser henne som på en gång både kropp och själ. Därmed tvingas den också att se människan i hennes sociala sammanhang. Så kommer detta halvsekel att bli den psykologiskt präglade, sociala medicinens halvsekel.

Patientsynpunkter på "sjukhusmaten"

serveras i en huvudstadstidnings familjespalt av vilket vi saxa följande:

— Man får små portioner på sjukhus i första omgången, och det är klokt, säger en patient, som både ringt och skrivit angående en sjukhuspatients inlägg häromdagen om maten på Södersjukhuset. Det är för att vederbörande patient ska äta upp ordentligt — får han eller hon sedan lust att äta mera, så finns det alltid tillfälle, eftersom man alltid blir tillfrågad om man vill ha det.

"Jag har snart tillbringat två år här, säger patienten nr 2, och har alltså haft god tid på mig att få erfarenhet av vad som bjuds. Det är riklig, enkel humanskost, enligt min och några medpatienters uppfattning. Men hur i all världen kan man begära att var och en ska få sin speciella smak tillfredsställd när 'hushållet' består av många hundra medlemmar, mer eller mindre sjuka människor,, som på grund av ohälsa tappat sin goda, glada aptit och inte orkar äta, utan ligger och fantiserar om något annat som skulle vara gott? Hur ska de som sköter matfrågan kunna nå en för alla acceptabel lösning?"

Patienten nr 2 säger vidare att hon fått grönsaker minst fyra dagar av veckans sju, att kvällsmaten är betydligt rikligare tilltagen än vad patient nr 1 antydde, nämligen att till kalvsyltan serverades rödbetor, potatis, en mugg mjölk, plus valfritt antal smörgåsar.

En patient nr 3 har också hört av sig och mycket välvilligt antecknat en hel veckomatsedel, som vi av utrymmesskäl inte kan återge här, men som förefaller riklig — även om vi i all tysthet satt några frågetecken i kanten. Patient nr 1 undrade något om mjölkens nyttighet för sängliggande — vad skulle han då ha sagt om han fått fläsk, bruna bönor, potatis, semlor och mjölk? Gott, gott, och rikligt utan tvivel — men en klok sjukhusdiet?

Hur som helst — behoven och vanorna är olika. Människorna är olika också och krämporna inte minst. En del patienter behöver extra kraftig föda, andra är satta på mera asketisk kost, efter vad vi kan förstå.

Men matpaketen hemifrån tycks godtas även i det senare fallet.

SVAR: Ni har i princip rätt och det är olyckligt med denna gruppbeteckning som liksom stämplar människor. Arbetsvårdens tjänstemän är heller inte så glada över att tala om partiellt arbetsföra då de numera kan framlägga otvetydiga bevis på att man med arbetsvårdande åtgärder kan placera denna arbetskraft i fullt kvalificerad sysselsättning. Man talar också på arbetsvårdshåll ofta om arbetshindrade vilket innebär en uppmjukning av det föråldrade begreppet partiellt arbetsföra. För de lungsjuka följer gruppbeteckningen den uppsplätning som skett bl. a. i den statliga utredning i dessa frågor som vår arbetsvård bygger ut i praktiken. I utredningen talar man om blinda, vanföra, ålderbelastade, lungsjuka osv. För de s. k. lytesmärkta grupperna ställer det sig något annorlunda. För vårt vidkommande kan endast hänvisas till tuberkulosagens formulering par. 1: Med tuberkulos förstås enligt denna förordning tuberkulos hos människa, dock inte kvarstående tecken av uppenbart läkt tuberkulos. En människa med hälsotillstånd enligt lagens formulering finns det naturligtvis ingen anledning att beteckna som "lungsjuk". Det rör sig här om praktiska språksvårigheter och det skulle vara nyttigt med nya idéer här för att komma tillrätta med en slentrianmässig syn på de arbetshindrade gruppernas förutsättningar och möjligheter.

Av dessa spridda notiser bör ha framgått, att vin- och spritkurer ännu för fyrtio, femtio år sedan inte var ovanliga på sanatorierna som allmänt stärkande åtgärder. Man finner också belägg för detta vid läsning av romaner från denna tid. När sedan läkarna frångick vin- och spritterapin, levde bland patienter och folk i allmänhet kvar en övertro på spritens betydelse som direkt botande medel vid tuberkulos. Så är ju ofta fallet. Det som en gång varit läkarkonst men övergivits sjunker sedan ned till folkkurer. Jag känner personligen åtskilliga som laborerat med försvarliga kvantiteter sprit mot tbc.. En del har gått igenom högst privata "punschkurer", andra har druckit brännvin, vanligen med tillsats av salt eller peppar, eventuellt bådadera. I samtliga fall har det gällt litet äldre folk, som redan haft vissa stadgade spritvanor. Om det terapeutiska värdet av dessa kurer kan jag just inte yttra mig. Men det är klart, att en förbättrad aptit och dito humör alltid varit värdefulla tillgångar i kampen mot sjukdomen, särskilt tidigare när just inget annat fanns att ta till. På spritens minussida har kommit nattsudd och benägenhet för kronisk alkoholism, så jag vill ingalunda rekommendera den som botemedel, långt därifrån. Det finns bättre medel.

Med den här lilla återblicken har jag velat finna en trolig förklaringsgrund till sammanknipandet av tuberkulos och alkoholism i det allmänna medvetandet, tydligen också i en och annan läkares. Personligen tror jag inte på något direkt samband, även om de gamla vin- och spritkurererna kunnat suggerera fram vissa kvarlevande, något äventyrliga föreställningar om spriten som ett gott botemedel mot tbc. Eftersom läkarna i viss mån själva givit upphovet till sådana föreställningar, borde de kanske vara särskilt hyggliga mot de tuberkulösa alkoholister, som de får hand om emellanåt, ty det är ju faktiskt möjligt att dessa endast är ett sentida offer för vissa medicinska fördomar, som hysts av lärda kolleger för femtio eller hundra år sedan. För övrigt brukar läkarna vara mycket hyggliga och mänskliga i sådana fall, åtminstone så långt min erfarenhet sträcker sig.

Sven Vallmark

**10 st. stipendier
å 100 kronor**

till f. d. sanatoriepatienter för deltagande i ABF:s studieledarkurser första halvåret 1955, utdelas av
De Lungsjukas Riksförbund

★

Ansökan om stipendium ställes till
De Lungsjukas Riksförbund,
Box 4149, Stockholm 4

★

Uppgift om avsedd kurs skall åtfölja ansökningshandlingen

★

Ansökan göres minst en månad före kurstiden

★

Ansökningsblanketter erhålles från
Riksförbundet

PASSA PÅ — TAGNING!

Från filmens vardag fram
till den festliga premiären
för publiken i salongen

Filmstjärnelivet är väl ofta föremål för olika mer eller mindre verklighetsfrämmande spekulationer. Kommer man in i en filmateljé — om man nu får komma in där — verkar allt mindre romantiskt, stegar, lådor och diverse bråte lite överallt, ibland en oreda som på ett slagfält.

Med några glimtar vill Anders H. Ångström här ge oss en mera verklighetsbetonad bild av — om man nu får uttrycka sig så — filmarbetarnas vardagsliv.

Strålkastarna slänger sitt intensiva ljus över ett par människor som står mitt i en bråte och omgärdade av en fantastisk röra. Sladdar, stativ, skärmar, elektriker, passare, sminkörer, måttband, skivor, rälsar och gud vet allt ringlar sig kring dem. Allt är ett fantastiskt virrvarr. Och så plötsligt.

Pass På. — Tagning.

Allt ordnar upp sig och på ett ögonblick har alla grejor och människor blivit stilla och har en organisk funktion. Att hjälpa och framhäva dessa två människor framför kameran i en filmateljé till det bästa möjliga.

Kamera. — Börja.

Ja det är ett magiskt ord för en regissör, skådespelare och ateljéperson. Men innan dess har man haft en lång väg att vandra.

Från det första utkastet till den färdiga filmen som biopubliken avnjuter i salongen ligger kanske år av arbete och funderingar.

En författare får filmidé, eller en filmmänniska vill göra film på en bok. Man skriver ned sitt uppslag på ett antal sidor och skickar iväg det till ett filmbolag. I och med det har man startat en lavin som man

inte kan göra sig en föreställning om, förutsatt att uppslaget är användbart ur konstnärlig eller framför allt publik synpunkt — och det är tyvärr nästan aldrig.

Idén stöts och blöts hos filmbolaget av ett otal mer eller mindre kompetenta personer, från växel-flickan och hushållerskan till doktorer av olika fakulteter. När idén gått igenom den skärselden (och det gör den nästan aldrig) finns i allmänhet inte så mycket kvar av den och då tillkallas upphovsmannen — författaren — för att samla ihop resterna och stuva om det till en någorlunda smaklig måltid. Han vet väl i allmänhet varken ut eller in — en vill ha så och en annan så, och alla bombarderar de honom med fackuttryck eller fantastisk statistik om publiksmaken. Sedan rättar han sig väl i allmänhet efter den som skall at-testera kvittona.

Så går han då hem och kläcker efter någon tid ur sig ett synopsis. Det är en kort berättelse av handlingen. Sedan vidtar ånyo oändliga förhandlingar och diskussioner om detta synopsis och när författaren nästan inte känner igen en rad av sin ursprungliga version blir det he-

la godkänt och han skickas hem att skriva ett scenario. Det är ett fullständigt manuskript med repliker och kamerainställningar. Ofta har han regissören eller någon annan filmtekniskt kunnig person till hjälp. Efter någon månad eller ett par levererar författaren då stolt sitt geniala verk, och får återigen gå igenom samma procedur med konferenser, omskrivningar, konferenser och åter omskrivningar.

Till slut efter ett oändligt diskuterande och omskrivande och konfererande har man då ett godkänt filmmanuskript — får man hoppas. Nu om inte förr så griper produktionsledaren och regissören in. Det gäller nu att omsätta dessa skrivbordsprodukter till fantasistoff för biopubliken.

Först och främst gäller det att bestämma rollerna. Den ena skådespelaren är kanske för dyr, den andra är kanske upptagen. Den ena skådespelerskan är kanske inte tillräckligt stort namn, den andra för fet för rollen. Ja, de stackarna vägs på guldväg och det divideras i oändlighet om rollbesättningen innan man får det att stämma på alla punkter. När man sedan har enats

(Forts. å sid. 23)

Hjärntrust hos SF-film dryftar dagens program. Fr. v. fotograf Åke Dahlqvist, regissör Gustaf Molander och produktionsledare Allan Ekelund.

FRÅN FILMENS VARDAG

En morgon tidigt — strax före sju — kommer en nyväckt gäst från sitt hotell för att hinna med ett fjärrtåg. Han ser delar av huvudstadens väntan avskärmade. Filminspelning pågår. Det finns tydligen folk som måste vara utomhus ännu tidigare än han. I hast plockas alla grejerna bort, en röd kappa, som döljer en väntan av filmstjärnefigur fladdrar hastigt bort genom en dörr.

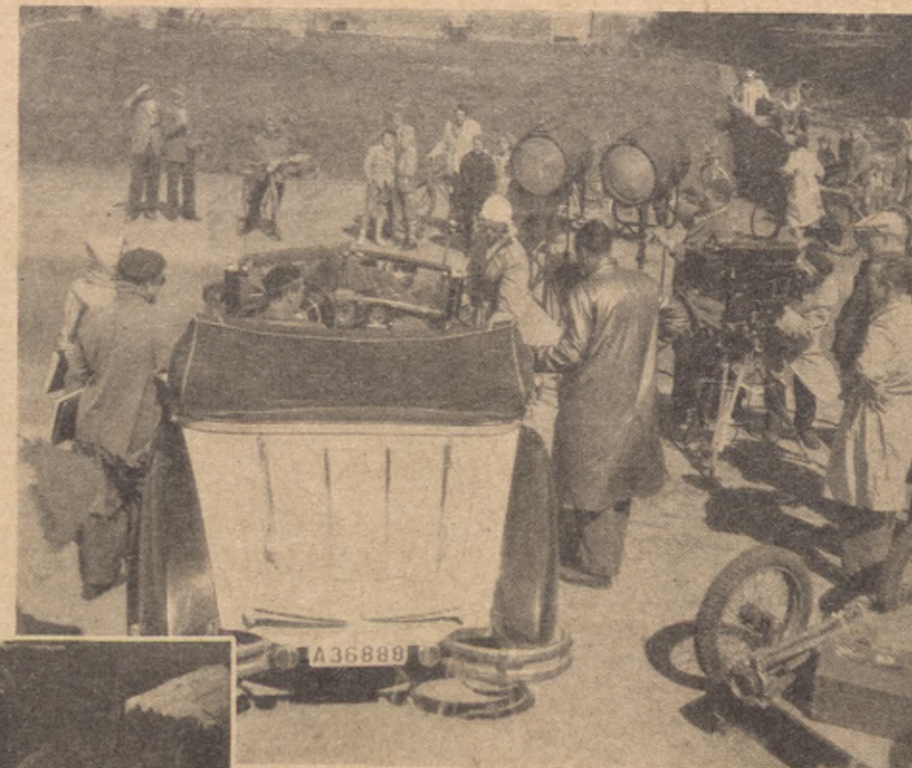
Ögonblicksbilden säger något om filmfolkets vardag. De väder än här än där i olika delar av landet. Vid olika delar av dygnet, i olika miljöer stad och på land. Allt beror på vad filmen handlar om. Sedan klipps det hela ihop — en liten del av alla "tagningar" kommer med — och så blir det en film. En film som tar fram så lekande lätt för våra ögon, men som haft en knagglig väg att gå via manuskript, inspelning och många mödor och besvär.

Med vänlig medverkan av Svensk Filmindustri visas här ett av det som föregår festspelen på vita duken — glimtar från filmfolkets vardag med bilder från Svensk Filmindustris inspelningar.

Och filmen som inspelas bär det inte obekanta namnet "Herr Arnes penningar", en vinterballad av Selma Lagerlöf. Scenen är som synes festligt upplyst av strålkastare, en skarp ljuseffekt mot stugornas mörka väggar med snö och vinterns andedräkt.

Det är, som synes, en ganska stor stab som ingår i filminspelningen. Och ändå är väl inte alla här. Mycken teknisk utrustning finns naturligtvis med. Vi misstänker att man åstadkomma både snö, regn och andra naturens under på konstgjord väg. Det är nog inte främmande för att bygga hus, till och med små städer och byar om det är nödvändigt. Här tycks det vara gott om folk, som kan lite av allt. Och mycket pengar kostar det säkert — hur mycket ska vi inte syssla med — men åtskilliga biobiljetter blir det nog i kronor räknat innan filmen är färdig och ger inkomster.

Det här verkar ju väldigt mekaniserat och påminner både om flyktingläger och ökenkrig, flyttning, auktion och allt möjligt annat. Men det rör sig i alla fall om "En lektion i kärlek", dvs. en komedi av Ingmar Bergman. Väldigt oroligt verkar det som sagt. Nedan en mera fridsam idyll. Det är också här fråga om en SF-film, "Segert i mörker", med Eva Stiberg i en av huvudrollerna. Här syns hon tillsammans med sin sminkör strax före inspelningens början.

EN OCH SJUTTIFEM BJUDET!

Auktion med nöjesskatt

Text: CHRISTEL STERNER

Teckningar: GÖSTA KRILAND

I min barndom förknippade jag ordet auktion med sådana sorgliga tilldragelser som konkurser, ackord och vräkningar. Sedan det arma bohaget vräkts ut på backen och auktionsförrättaren svängt sitt gissel över det, stod familjen, inbillade jag mej, gråtande på vägen.

Därigenom blev auktionsbesöken tillsammans med farmor (som vurmade för antikviteter) nästan kusligt realistiska och åsynen av de många hyenorna som gick omkring och nosade på udda porslin, glaserade fat och knöliga madrasser, väckte motvilja.

Först i år, då jag ganska oförhoppandes kommit att bevista några auktioner i Västergötland, har jag upptäckt att auktioner kan vara ett särdeles nöje och att de inte behöver förknippas med några utspelade tragedier, blott med följderna av livets normala gång. Vad det pekuniära beträffar inser man snart att en auktion för närvarande måste vara lika med en verkligt god affär. Vill man sälja skräp dyrt — och annat med för den delen — då skall man göra auktion på det bums. För det obestriddliga nöjet att i vårt städade samhälle få vara med om en mer eller mindre färgstark upplevelse, betalar folk gladeligt överpris på auktionsgodset som en slags entrébiljett...

Ett av dessa folknöjen försiggick på en prästgård i Vadsbo härad.

Prästen hade nått pensionsåldern och ämnade flytta till en liten modern våning i staden, som nybliven änklings, hade han tagit undan de möbler han ville behålla från sitt fyrtioåriga äktenskap, passande för den moderna våningen, en del hade han givit bort och resten — ty det var fråga om en prästgård med åtta rum i huvudbyggnaden och två flyglar! — skulle alltså auktioneras bort.

Där stod antikt och nygjort om varandra, soffor, sybord, speglar, glas, porslin, sängar, trasmattor, trädgårdsmöbler, lampor, köksporslin, redskap, krattor, spadar m. m.

En fundersam spekulant, som inte bjuder för mycket...

allt sorterat i bästa ordning och de smärre sakerna utbredda på långbord, där allting kunde beskådas i god tid före auktionen. Ändå var det inte många som hade infunnit sej i förväg, vilket överensstämde med att folk mest verkade köpa för sitt nöjes skull.

Auktionen skulle börja klockan ett. Minuterna före kom bilarnas mångfald och bussarna började stjälp ut den ena lasten nyfikna efter den andra. Efter en halvtimme stod ett hundratal bilar parkerade i omgivningen — och vilka bilar! Vad svenska folket på landsbygden ännu lider brist av — inte är det på glänsande lackerade åk av sista modell. Det fanns också gott om mopeder, knattrande, surrande och puttrande fräste de in på gårdsplanen.

Egentligen är det skrämmande vad trumhinnorna får vara med om en sådan här dag på landet. En kakafoni av ljud från alla håll — vilt skällande hundar från lantgårdarna, knattrande mopeder, frustande motorcyklar med ilska signalhorn, susande bilar, kacklande höns och bölande kor och som råga på allt: de förfärliga reaplanen som på landet är en plåga betydligt större än i staden. Man hukar sej instinktivt mot jorden när de kommer vrålande och skrällen griper tag om hjärtat: bombanfall.

På själva gårdsplanen i prästgården var det "longt", som de säger i Västergötland. Det märktes liksom i luften att det var prästgårdsauktion, folk gick inte med blottade huvuden men nära på, när de betraktade prästens gamla kommod eller den lilla antika orgeln som gav ifrån sej några jämrande ackord när en valkig hand tog några provande, (ja, i sanning provande) ackord.

Prästens dubbelsängar i sin helvita skrud sågo främmande ut på den sandiga planen och en surrealistutställning i Paris kom mej osökt i tankarna, där utställningens pièce de resistance utgjorts av en vit dubbelsäng, rätt begagnad.

En del äldre tanter sågo generat förbi prästens exponerade sängkamarfröjd. Jojo, där hade avlats många barn och nu var "frua" död. Nu stod sängarna på gårdsplan och liket gick vidare.

På en bräda bland en massa bråte stod en liten gipsjesus med välsigande utsträckta armar...

En hel massa billiga reproduktioner, en del fuktfläckade, med religiösa motiv såldes också plus några oljemålningar med bibelmotiv, rätt goda kopior av kända verk. Ville prästen slippa se dem nu när han var pensionerad?

Publiken var givande att studera. Här fanns alla — och alla tycktes om inte känna, så dock känna till varann. Många landsbor som köpte mest husgeråd, en och annan storbondefru som nöp förståsigpåigt i linne och duktyg, många kommissionärer i "bättre begagnat" samt en och annan antikvitetshandlare som tog en överblick av det värdefulla innan auktionerandet kom i gång. En kännare vände på möblerna för att se i fogarna hur långt maskarna hunnit och hur pass antikt det antika var.

Inne i huvudbyggnaden stod prästens myndiga hushållerska och dirigerade trafiken mot kaffebordet. Mot en ganska kraftig avgift kunde man här få det tunnaste kaffeblask, som någonsin lekt kaffe i en kaffekopp. Synnerligen magra, men hembakta bullar, ingick i priset och de voro instoppade i påsar precis som på en julgransplundring. Auktionsgästerna liknade också mycket snälla och skötsamma barn när de tystlåtna som i kyrkan satte sig på träbänkarna kring borden och smuttede på synden.

Vid ett långbord tronade prästen själv med ett helt hov av gamla damer kring sej som förtjust smickrade av prästens invit smakade på

En samling äldre tanter sitter lugnt mitt i aktionsvimlet och luftar sina intryck

både tvåtår och tretår av detta vidunderliga kaffe. Prästen var mager, böjd och hade permanent leende mungipor.

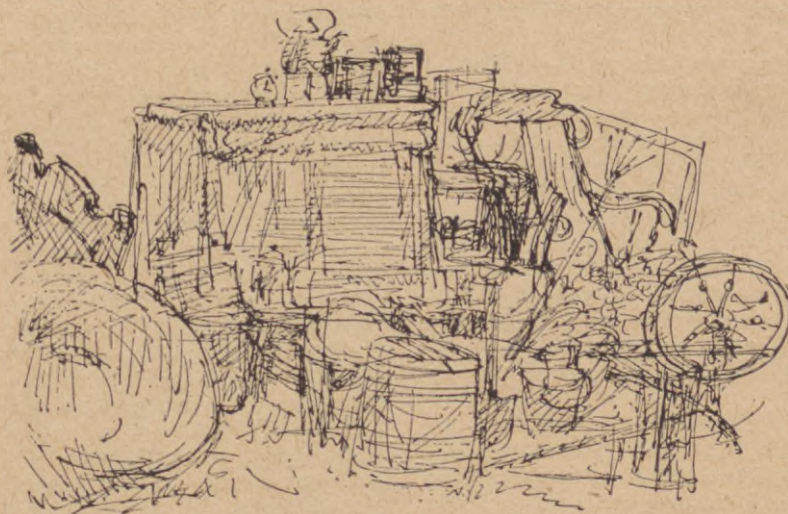
Den präktiga hushållerskan som tydligen hade en stor förmåga att få andra att springa, det kallas ju för organisationstalang, svarade tvärt på en förstucken anmodan huruvida hon inte skulle rycka in själv i den värsta brådskan. Några kärnfulla ord som tystade alla motsägelser.

— Den sön har huvve te å ställe mä, behö'r int' göre nåe själv. (Den som har huvud till att ställa med, behöver inte göra något själv.)

Reflexionen gör sej genast att det behöver man nog inte bara huvve till, utan man måste nog ha mage också. Många av oss är ju så funtade att vi hellre springer själva än besvärar andra, konstigt nog.

Uppe på gården hördes auktionstroparens sjungande stämma. Nå-

(Forts. å sid. 24)

På en aktion kan man hitta många saker, riktiga dyrgripar kan dölja sig i bråten. Bäst att titta efter ordentligt...

WIEN — DRÖMMARNAS STAD

AV I DAG

Av H. BERGESTAM

Jag sitter på ett litet Wien-kafé. Har just beställt en "Melange mit Schlagzähne", en Wien-specialitet välkänd för alla som besökt Wien. Drycken består av kaffe med mjölk och vispgrädd.

Klockan är 18 och i kaféet blandas de mest skilda typer av människor som efter arbetets slut dricker sin öl eller sitt kaffe stående vid baren eller sittande kring ett bord pratande om dagens allehanda. En gammal gumma, 72 år gammal enligt egen utsago sitter bredvid mig och då jag säger ett par vänliga ord, lättar hon genast på hjärtat efter sin kaffe och berättar om barndomen i det gamla Wien. Hennes lilla skrumpna rödlätta ansikte lyser upp då hon på ganska förstälighet Wiener-dialekt berättar om sekelskiftets Wien. Hon berättar om leendets Wien, som i dag visserligen finns men i annan upplaga, om kafélivet, om dansen och musiken i Johan Strauss anda.

I dag lever minnena kvar för de flesta. Gång efter annan kommer helt automatiskt den repliken då jag pratar med folk på kaféer och restauranger, "Wien blir aldrig mer vad det en gång var". Det är inte bara nuets stämningar under ockupationstrupper och främmande uniformer som är orsaken till pessimismen. — Man säger att människorna är annorlunda, tidsandan en annan. Jag kanske fångar det hela i ett nötskal om jag berättar en replik som fölls av guiden i Mozartmuséet: "Är det inte profant för Wien att här spelas mer och mer boogie woogie medan man spelar Wienervalser i Amerika".

Men den främling som i dag besöker Wien blir överraskad. Man kommer till en ockuperad stad och väntar sig finna spärrar, zoner och förbjudna marker. Så är icke fallet. Wien är internationell zon vilket innebär rörelsefrihet för de fyra ockupationsmakterna att vistas i alla fyra zonerna. Man ser inte mycket mer än soldater ibland, de är ganska få och det enda som påminner om ockupationsmakten är de rekvirerade hotell där respektive högkvarter äro inhysta och där vakterna runt hotellet påminner om gästerna innanför.

Jag sitter en kväll på Teater an der Wien som tills vidare ersätter Wieneroperan, vilken håller på att repareras efter bombskadorna under kriget. Man ger Mozarts sista opera Trollflöjten. Jag ser mig omkring på parketten. Publik

Stefansdomen i Wien

är blandad. Eleganta aftontoaletter, vackra smycken och pälsverk blandas med enklare gåbortkläder. Intressant iakttagande att herrarna är merendels klädda i kavaj, även kulört, fastän damerna i gala. I logerna ser jag många främmande länders legationer representerade. Där sitter representanter för Nippon, för Kinas snedögda folk, i en annan loge Amerika och England, mörka sydländska gentleman som kan vara från Italien eller Spanien ser jag i en annan.

Det är en stor operaafton i Wien i kväll. En av Wienklassicismens stora mästare var Mozart, och hans sista opera Trollflöjten hade sitt uruppförande på Teater an der Wien — den teater jag just i afton befinner mig på.

Mozart avslutade de sista takterna av denna opera på dödsbädden. Han var så sjuk att han inte längre kunde skriva utan dikterade för sin vän Schikaner de sista noterna. Denne som var manuskriptförfattare till Trollflöjten var en förmögen och samtidigt kallt beräknande affärsman som förstod att draga nytta av situationen. På affischerna angavs Trollflöjten som komponerad av honom. För musiken svarade "en viss W. A. Mozart" vilket med-

delades med ytterst liten stil längst ned. Schikaner var till och med så kommersiellt inriktad att han på affischen meddelade att fotografier av vissa scener kunde köpas till ett pris av 3 groschen per styck i teaterns kassa. Ur uppförandet ägde rum den 30 september 1791.

Så slocknar ljuset i salongen och uvertyren intonas i Mozarts välkända lätta lekande takter. Tid och rum försvinna och jag drömmer mig bort till den längesen gångna tid då menuetten och rokokon var på modet. — Och jag tänker på att den tiden var nog lyckligare än vår — trots radio, television och atomålder. —

Jag nämnde i förbigående Mozart-muséet i början av artikeln. Detta består av den våning på Domgasse 5, I där Mozart komponerade Figaros bröllop. Våningen är nu på två rum varav det ena utgjorde hans arbetsrum. Detta rum är bevarat kvar i oförändrat skick och utmärkande för det är den arkitektoniska elegansen med vilket rummet är utfört. Rummet är inte stort, ungefär tre gånger sex meter och är genom en elegant fris i rokoko i taket delat i en större och en mindre del. Vackra friser och mosaikinläggningar ger det lilla rummet en karaktär av slottselegans fastän beläget i ett hus för mycket enkla människor. Det sägs att Mozart hyrde denna våning för att få inspiration till Figaros bröllop genom det lilla rummets elegans.

Mozarts dödsrum är beläget alldeles i närheten på Rauhensteinstrasse 8. Det ursprungliga huset är rivet och därför är enda minnesmärket en Mozart-byst i botenvåningens hall.

Men andra kompositörer har satt sin prägel på Wien. Bland de mera framträdande är Schubert, men Beethoven, Brahms och Gluck har tidvis bott i Wien.

Vill man se huset i vilket Schubert föddes och tillbringade sin barndom tar man spårvagnen upp till Nussdorferstrasse 54. Det är ett vitkalkat tvåvåningshus med slitna trappstenar som för den besökande en trappa upp i en miljö som så väl överensstämmer med den blide Schuberts melodiosa musik. I hans arbetsrum står den flygel vid vilken Schubert tillbringat så många stunder och för evigt sin ädra till sena tiders barn. Den vänliga gamla damen som är ciceron lät mig spela på flygeln då hon hörde hur musikintresserad jag var. Den hade en spröd men mjuk och behaglig ton. — Det

kan nu inte hjälpas att jag kände sällsamma känslor genomströmma mig då jag rörde vid dessa gulnade tangenter som den store mästaren en gång betvingat.

Bland de minnen som där finnes i montrar och på väggarna fäste jag mig i första hand för de originalskrivna noter till kända verk Schubert skrivit. Där finns exempelvis noterna till Ständchen — den kända serenaden. Där finns Gretchen am Spinnrade, den kända lieden — utkast till en av hans stråkkvartetter m. m.

Jag stannar till sist vid fönstren mot bakgården. Min ciceron berättar att den är oförändrad sedan Schuberts tid. Den lilla fontänen på höger sida finns där, den som gav uppslaget till den visa Forellen som senare blev ledmotivet i Forellkvintetten.

Det är en ganska trevlig bakgård med grönska, träd och klängväxter. Allt andas frid och lugn på den gård där en gång den lille kerubben med det lockiga håret lekte ut sin barndom.

Snutt över gatan ligger en liten tvärgata, Säulenstrasse. Bland alla gamla hus lägger man kanske märke till ett med en stor ful skylt över porten annonserande garage att hyra. En trappa upp i det huset gick Schubert i skola.

Det hus där Schubert slutade sitt korta liv ligger på Ketenbrückengasse 6. Jag letade mig dit en söndag och då jag ringde på två trappor upp öppnades dörren av en säkert 75-årig gammal fattigt klädd gumma som bebodde ett litet kök innanför Schuberts lilla våning på två rum. Hon uppehöll sysslan som guide ehuru man bäst betjänade sig själv.

Det lilla rum där Schubert slutade sitt 32-åriga liv är mycket litet, ungefär två gånger fyra och en halv meter stort. Våningsutrymmena var begränsade även på den tiden. — Här är minnena fåtaliga i jämförelse med födelsehuset på Nussdorferstrasse. Här talar tystnaden och de nakna väggarna förgänglighetens språk.

Det förtjänar nämnas att Schubert i motsats till Mozart lämnade en mindre kvarlåtenskap efter sig. I en monter finnes originalförteckningen på tillgångar och skulder vid bouppteckningen. Kredit-sidan visar en tillgång på ungefär 3.000 gulden.

Mozart däremot, denna lysande begåvning om vilken samtiden säger att det sprutar champagne ur hans fingrar lämnade detta jordiska med en bouppteckning på "tre små silverskedar". Han var så fattig att hans kropp lades i en s. k. fattiggrav — en massgrav med ej namngivna döda på S:t Marx Friedhof i södra Wien. Det är en fattigkyrkogård och man utpekar med största sannolikhet den massgrav som må gömma hans ben.

Det är från historien känt att Mozart var ett stort barn i praktiska ting. Kanske framgår det bäst av att han gick i funderingar om att förpanta hela sitt bo för en tid av ett år mot kontanta pengar och varor. Det är tragik i högsta potens att Trollflöjtens kompositör slutade med tre små silverskedar som efterlämnad egen-

Slottet "Schönbrunn" i Wien

dom. Men hans namn skall alltid leva i hans underbara musik — denna efterlämnade skatt är evig.

Wien — detta namn har i svenska öron alltid klingat med en ouppväckt längtan efter glädje, spiritualitet, wienervals, musik och en lössläppt nordisk åtknappthets värliga islossning. Jag försäkrar mina läsare att än i dag finns det Wien som vi längtar efter att få uppleva. Då ni tänker på den ekonomiska sidan kan jag med en viss kännedom om priserna i samtliga europeiska länder där jag rest säga att Wien är billigt både beträffande mat och hotell. I dag åter man en god lunch bestående av soppa, varmrätt, efterrätt och en flaska gott öl för 4 kr inklusive drinks. En god guylsoppa på ett av de större kaféerna kostar 80 öre. Hönssoipan går på 1:40. Till detta kostar man på sig en flaska gott öl till ett pris av 90 öre. Men vilket öl och så mycket!

En wienerschnitzel stor som en ordinär tallrik kostar Dig inklusive grönsallad 1:20. Men kaffe bör man undvika i Wien. Det är både dyrt och dåligt. På ett vanligt kafé av typen "hela Wien går där" kostar en liten kopp 90 öre. På kafé Mozart går

Från slottsparken "Der Schöne Brunnen"

det på 1:60, och på kafé Sacher, det elegantaste i Wien, 2 kr för en kopp. Men det är dåligt även på dessa ställen. Te är det enda möjliga och priset är detsamma men man kan beställa extra vatten utan kostnad.

Hotellfrågan kan ordnas på två sätt. Antingen bor man lite utom centrum och betalar 6—8 kronor. Staden Wien är som alla vet betr. centrum byggd i ringar och det lönar sig då att bo centralt. Denna ringform betyder att alla sevärdheter befinner sig inom ett visst begränsat område och då bör man kosta på sig några kronor extra och bo mitt i stan. Man vinner tid och sparar fötterna och det är bekvämt — man har allt inom räckhåll från hotellet, inte minst alla de trevliga kaféerna. Bor man på Kärtnerstrasse som är en av stadens huvudgator kostar ett rum på hotell Astoria 11 kr inklusive tillägg för centralvärme och drickspengar. Sommartid bortfaller värmertilägget givetvis. Då är priset för samma rum 9 kr. Astoria är ett av de största hotellen, god standard men ej lyx, varmt och kallt vatten, tillgång till bad mot en billig avgift och möjligheter till såväl frukost som övriga mål. Man behöver dock ej förbinda sig att intaga frukost eller ett mål om dagen, något som ej alla hotell acceptera.

Jag anser att man bör undvika pension. När man vill uppleva stadens människor gör man det bäst på restauranterna. I Wien är det förresten särskilt lätt att komma i kontakt med folk. Wienaren är till naturen pratsam och vill gärna prata med utlänningar om sina problem. Här råder ingen tillknäpphet.

Jag kan i sammanhanget icke undgå att nämna något om restaurantkulturen som ju för svenskarna här hemma har sina problem.

När man kommer in på ett Wienerkafé eller en restaurant — man får mat av vad slag som helst på de större kaféerna — kommer ögonblickligen en hovmästare, en s. k. "herr ober". Han räcker fram en färsk tidning eller journal och frågar vad som behagas. Han försöker inte påpeka de dyraste rätterna utan råder vid eventuell tveksamhet gästen. Efter hand som man äter finns han alltid till hands eller någon av kyparna som dukar bort och verkligen ägnar sig åt gästen. Och man tänker med saknad på relaterade förhållanden när man i Sverige snällt får vänta tills den som har "den station" man satt sig på råkar upptäcka ens ringhet.

Vid en resa som den skildrade tänker man nog ofelbart på den gamla slagern "det är de små detaljerna som gör'et". I det här fallet applicerat på öppenheten och hjälpsamheten människorna emellan. I Wien går man omkring och känner sig lycklig över de vänliga människorna omkring en, trots att jag i den staden såg betydligt flera fattiga människor och tiggande invalider på gatorna än i andra världsmetropoler jag besökt i Europa efter kriget.

Jag tror — ja, jag är övertygad om att vi svenskar ha mycket att lära i Wien.

Hem till söndan

Novell av
Nils-Eric Björsson

Teckningar av Gunnar Persson

Först gick han ner till station. Men han såg inte till nära där. Det var alldeles tomt i väntsalen. Han hörde bara nån hosta till och prassla lite med nära papper bakom den stängda biljettluckan.

Det regnade ute: ett spindelvävsfint sommarregn. Han speglade sej i rutan på dörren och tände en cigarrett innan han gick vidare.

Gick landsvägen bort mot kafét. Förbi Konsum och Svedlunds verkstad. Det slog aldrig slint. Jämt när han gick förbi affärn kom han att tänka på det där. Nu drog han bara på mun eller skrattade åt det. Men inte då. När det hände.

Han var väl en tie år gammal och dom var på väg till kafét. Göstas hade haft främmande och Gösta hade fått en slant att köpa sej nåt gott för. Dom hade skoajat kurragömma vid slaktarns ett tag. Sen blev det för mörkt. Det var höst och kvällarna kom fort. Nu skulle Gösta handla och kamraterna skulle få smaka. Medan dom var på väg kände han plötsligt att han var tvungen att göra nåt. Så han ställde sej om knuten vid Konsum.

— Vi går in så länge. Du kommer, ropade de andra.

Han hörde inget förrän det hade hänt. Förrän han kände ett grepp om nacken.

— Ska du stå här och skvala, ditt frö. Alldeles vid affärn. Som en hund — — —

Det var föreståndarn som bodde ovanpå.

Han blev så överraskad och förskräckt att upphovet slank in under kortbyxbenet. Men fortsatte att rin-

na. Med en knyck slet han sej loss och stack iväg. Men straffet kom han ändå inte ifrån. Förtvivlad stannade han sen och tittade. Inte kunde han träffa grabbarna, slog anblicken obevekligt fast. Som byxor-na såg ut. Då skulle dom allt fåskoj. För lång tid framåt. Hickgråtande smög han sej hemåt. Den gången blev det ingen godis.

Dom kanske inte sitter där heller, gjorde tanken honom sju år äldre. Klockan var ju över halv nie. Dom hade kanske redan gett sej av nånstans. För att dansa. Det skulle vara kul att träffa grabbarna, tänkte han.

Han speglade sig i rutan på dörren och tände en cigarrett

Det var ett tag sen. Men fick han inte tag i dom, så gjorde inte det så mycket. Sa honom en orostanke.

Men dom satt där. Nästan allihop. Gösta och Sigurd och Hasse och Ove — — — Satt där och rökte och pratade och bladdrade i nära veckotidningar.

— Nä, se Olle, sa Gösta och såg honom först. Har du kommit hem till söndan.

— Nä, skojade han och hälsade genom att nicka och grina opp sej åt dom. Det är inte jag. Det är en annan.

— Har du blitt en annan, säger du. Har du blitt religiös — — —

Sa Ove och skojade tillbaka. Dom släppte loss en brakande skrattsalva. Lät en skrattets sprängpatron explodera inom dom.

Fru Andersson som ägde kafét kom och gluttade i dörröppningen till köket. Men det var väl för hon hade hört nån komma in. Hon brukade aldrig vara grinig av sej eller så. Hon var bra.

Han slog sej ner bredvid dom. Med en belåten känsla av att vara medelpunkten. Satte sej liksom på en stol som var högre än dom andras.

— Ska du inte slänga av dej? sa Gösta.

— Äh, det gör detsamma, sa han. Ni ska väl förresten snart ge er av nånstans. Vart ska ni och fröjda den här lördan? frågade han sej ifrån regnrocken.

— Ska till Bjudby hage, sa Gösta. Brukar vara fina tjejer där. Har beställt en bil till nie. Bara det slutar regna till dess.

— Nå, hur har du det? sa Sigurd.

— Jo, det är bara fint. Fint som snus, sa han och fick fram en cigarrett genom att göra en knyck uppåt på paketet. Han hade länge tränat på det. Kunde nu göra det med samma nonchalanta säkerhet som Humphrey Bogart.

— Så du tänker stanna kvar i stan då, sa Ove.

— Det är klart, sa han lite överlägset. I den här hålan kan man ju inte gå.

— Nä, sa Hasse och tittade som vanligt i kors. I stan kan man nog ha allt bra skoj.

— Visst, sa han och drog ett belåtet bloss på cigarretten. Där finns det inga chanser att man ska sitta och less ihjäl precis.

Han kom att tänka på vad folk brukade vitsa om Hasse. Det var väl att det var ett tag sen han såg honom. När han bodde här hemma och brukade träffa honom var och varannan dag tänkte han sällan på det där med hans ögon. Kyrkvaktmästarns pojke tittar i kors, flinade folk. Det är väl sånt som kallas för miljökada.

— Vad gillar du jobbet som kontorsbud? frågade Gösta.

— Fint, sa han och drog ett nytt belåtet bloss på cigarretten. Det är ofta som man har en massa ärenden ute på stan. Det är kul att titta på trafiken, på folk. Få vara med där det rör sej lite, händer nåt. Och man får samtidigt lära känna stan. Det finns inte många gator som man inte vet var dom ligger.

— Är du ute på mycket om kvällarna — — — ? sa Sigurd.

— Jaså, det är till att vara hemma och hälsa på. Hur går det att trivas i stan då?

Kom fru Andersson fram och avbröt dom.

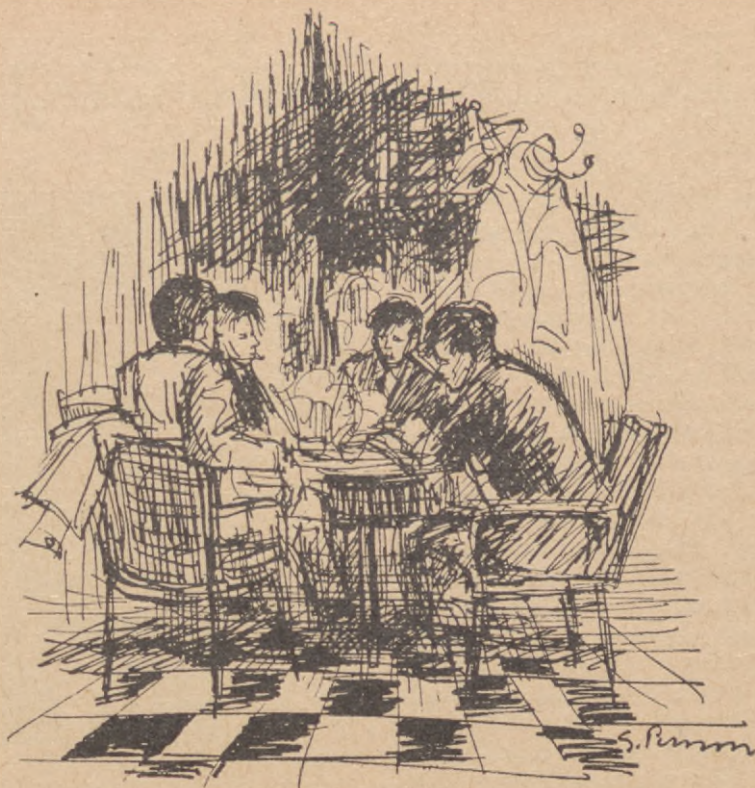
— Jo tack, sa han.

— Vad får det lov att vara för nåt? Ska det vara kaffe som dom andra? sa hon och torkade av bordet lite med en trasa.

— Jag tittade bara in som hastigast för att hälsa på grabbarna, sa han. Och drack kaffe hemma för en liten stund sen bara. Så jag är nog inte sugen på nånting just nu.

— Skönt att slippa fika ute för en gångs skull, förklarade han sen lite storordigt för grabbarna. I stan sitter man på kondis ett par gånger om dan. Man blir så trött på det i längden — — —

— Är du ute på mycket? sa Sigurd igen. På nöjen och sånt.

Dom satt där som vanligt, rökte, pratade och bläddrade i veckotidningar

— Ja, i stan finns det väl en hel del att välja på, sa Ove.

— Ja, akta dej vad man har kul, sa han och såg sen belåtet mot nåt fjärran. Man är ute nästan varje kväll på nåt. På bio eller fröjd och så. Stan är stan. Den saken är klar. Där känner man verkligen att man lever. Skillnad mot den här hålan. Den är ju trist och enformig som pannkaka sju gånger i veckan.

Han noterade med tillfredsställelse deras begrundande miner. Lite molöket begrundande. Dom slokade lite som blommor efter en förkraftig skur.

— Akta dej vad man har kul — strök han under och ställde åter in ögonen mot nåt avlägset. Minnesdrog lite på munnen.

— Det ska väl bli bättre här, sa Gösta lamt; försökte försvara dom själva, inte samhället. Hörde att dom hade pratat om att ordna med nån ungdomslokal eller nåt sånt. Men det är klart att som i stan kan det ju aldrig bli — — —

— Nä, sa Hasse och idisslade sitt inpass från förut. I stan kan man nog ha allt bra skoj. Här vet man inte riktigt vad man ska hitta på att göra om kvällarna.

— Det händer ibland i stan också, sa han lite lätt. Att man inte vet vad man ska hitta på att göra om kvällarna.

Han skickade iväg ett rökmoln

mot taket och slog nonchalant av askan på cigarretten på golvet. Och tillade:

— Men det är för att det finns så mycket kul. Svårt att välja.

— Det finns väl gott om skarpa tjejer, sa Gösta.

— Det kan du sätta dej på, sa han med en mysmin som om han bara hade att välja och vraka.

— Du kilar inte stadigt med nån krok? frågade Sigurd.

— Inte direkt, sa han. Men man har ju ett par på gång. Som man träffar lite då och då när man har lust.

Han kände sej sugen på en cigarrett till. Och det gick bättre att snacka om han rökte. Men han ville inte ta opp paketet. Ingen av dom andra heller satt och blossade för tillfället. Han skulle bli tvungen att bjuda laget runt. För att inte verka snål. Dom skule tycka att han gott kunde göra det. En gammal kompis — — — Och så sällan som dom träffades.

— Det är rena fångenskapen att gå med en och samma tjej, sa han och lät oset vara. Man ska väl passa på och snurra lite mens man är ung. Så jag går in för att träffa lite olika krokar.

— Nä, om vi skulle ta och pröjsa fikaten, sa Ove och tittade på klockan. Det är snart dags att ge sej iväg.

(Forts. å sid. 24)

Diktaren och dagskrönikören

Även om det är ganska vanligt att tjockhudade personer vid ett dödsfall knappast söker att tillämpa den gamla sentensen "om de døde intet annat än gott", så vågar man nog påstå att marginalen för det onda eller ofördelaktiga, som *kan* sägas om nästan alla människor vid deras frånfalle, varit ytterst liten för att inte säga obefintlig beträffande förf. till Den dödsdömde. Sällan har en diktare här i landet fått sådana eftermälen. Stig Dagerman var inte bara diktare utan även dagskrönikör i Dagstidningen Arbetaren, där han sedan ett decennium skrivit dagsverser, vilka under senare år presenterats under rubriken Dagermans Dagsedlar. Han behärskade både dramat, romanen, novellen och det kvalificerade reportaget. Vid sidan om detta och journalistiken hann han också med att skriva cirka tusentalet dagsedlar. I motsats till de flesta andra författare var han också god talare.

Shakespeare låter en av sina tragiska figurer skåda en man som går omkring och plockar nässlor, varvid denne utropar: "En man, som plockar nässlor — o, rysliga hantering!" Jämförd med Dagermans allra bästa dagsverser, innehållsdigra och ibland adlade till konst, blir en hel del modern rebuspoesi jämförbar med nässelplockning. Och dock är dagsedlarna bara tillfällighetsverser!

Dagstidningen Arbetaren har nu utgett ett urval av dagsedlarna. Ett-hundrafemtio har tagits med, representativa för hela den tid Dagerman skrivit dagsvers i Dagstidningen, där han redan 1941 började som volontär och 1944, knappt myndig, blev dess kulturredaktör. Berömmelsen och utkorelsen till "geni" steg honom emellertid inte åt huvudet. Men de anspråk man i litterära kretsar ställde på honom torde ha tyngt. Ända till sin plötsliga död den 4 nov. 1954 var han trogen den fattiga tidning, där han gjort sina första journalistiska lärospån — vilket säger mycket om hans personlighet. Och han var trogen den *efter* döden. När landets alla andra tidningar av betydelse den 5 nov. innehöll det för många chockerande meddelandet om hans bråddöd och långa nekrolo-

Den unge författaren Stig Dagerman, som gick bort under så tragiska omständigheter, ägde även gåvan att ge sociala problem etsande skärpa i på samma gång både poetiskt spröd och tankeväckande s. k. dagsvers. Sådana verser skrev han varje dag i tidningen Arbetaren. I följande artikel skriver Olof Hallsten om denna av den stora allmänheten mindre kända sidan av den rikt begåvade Dagermans författarskap.

ger, då stod hans dagsedel som vanligt i Dagstidningen. Det blev hans sista och den heter Varning för hunden! Denna dagsedel pryder också omslaget. Vi skall återkomma till den. Först dock några fler ord och data om Dagermans liv och diktning.

*

Vid sin död var Dagerman blott 31 år. Han föddes i Älvkarleby 1923. Han tog studenten 1942 och studerade konst- och litteraturhistoria vid Stockholms högskola 1942—44. År 1946 blev han red.-sekr. för 40-tal och 1945 debuterade han med Ormen, året därpå kom de Dömdas ö. 1947 uppfördes dramat Den dödsdömde. Vidare utgavs detta år tysklandsreportaget Tysk höst och novellsamlingen Nattens lekar. År 1948 uppfördes dramat Skuggan av Mart och samma år utgavs romanen

Bränt barn. Ännu hade han dock åtskilligt att ge. Romanen Bröllopsbesvär och Judasdramerna kom 1949. Sedan börjar på 50-talet Dagermans "branta eldbåge mot drömmen om konstnären som världens besegrare" att falla. Vid denna tid blev signaturen Qrolls nidvisor i Dagstidningen Dagermans Dagsedlar — en personligt upplevd och kommenterad tidskrönika på vers.

Tack vare att Dagsedlarna omfattar så lång tid som tio år och att man tagit med prov även från den allra första tiden — fast man självklart låtit urvalet bli allt fylligare ju närmare man kommer slutet av den tioårsperiod dikterna omfattar — blir det lätt att följa Dagermans utveckling från rimsmidar, dock aldrig likgiltig, till mästare på detta område. I denna samling finns det för övrigt så många dikter utan direkt anknytning till dagsaktuella händelser, att man skulle kunna fylla ett litet dikthäfte med dem. Dessa mer "tidlösa" dikter liksom andra som publicerats i ett flertal litterära tidskrifter borde ges ut i en gemensam samling.

*

Vi skall följa Dagermans dagsedlar från den allra senaste tiden fram till slutet, kronologiskt och efter redaktörens, Lasse Bergströms, urvalsprincip. Det är också han, som skrivit förordet. Den 25 okt. publicerades en dagsedel, i vars ingress Dagerman förklarar att i den nya fina Dagstidningen får givetvis inga tryckfel förekomma — och så spinner han på det temat. Men redan dagen därpå heter dagsedeln Höst. Vi citerar hela dikten, den skönaste och mest välljudande i hela samlingen:

Hur fort blir lönnarna gula,
som lyst vår vandring i parken.
Att dö är att resa en smula
från grenen till fasta marken.

Hur smal blir den gyllene strimman,
som bådär att dagen skall randas.
Det klämtar en spårvagn i dimman,
och luften är tung att andas.

Hur snart blir kinderna vita.
Så kyss dem med läppar av vatten.
Se, mäsarna textar med krita
en dikt i den svarta natten.

Hur snart står popplarna höga
och nakna med svärta i strecken.
Att dö är helt enkelt att snöga
som löv i den muntra bäcken.

Den 27 handlar dagsedeln om de
norska nazisternas planer på att re-
sa ett minnesmärke över Quisling.
Dagen därpå kommer den berömda
"Tigern med de förgyllda löständer-
na", med anledning av att den döds-
dömde författaren Chessman fått
vänta i sex år på att domen skall gå
i verkställighet:

Ha lite tålmod,
är inte hungrig än.
Kanske i morgon — vem vet?

Den 29 heter dagsedeln Bön till
en rymdfarare. Det är ingen rolig
dagsedel, snarare ett skri från en
bunden:

Herr Mars, tag mig med härifrån.
"Varför då? Varför ni? Varför det?
Jag vantrivs hos Persson & Son.
Jag har hamnat på orätt planet.

Min själ önskar byta lokal.
För mig bort från jordens kvarter.
Jag drunknar i Göta kanal.
Vill drunkna, om möjligt, hos er.

"Herr Jordbo, jag ber er: Stig av!
och universum skall kyssa er fot".
Res en sanning på drömmarens grav:
Ett klot är ett klot är ett klot.

Den som finner något roligt i den-
na dikt, kan inte ha stora anspråk
på nöjen. Dagen därpå heter dag-
sedeln *Bilvännen*, med anledning av
det enormt ökade bilbeståndet. Den
2 nov. handlar den om ett av ameri-
kanarnas effektivaste raketvapen.
Sista strofen lyder:

Saknar du sovandets gåva
så lugna dig någon stund.
Snart får vi alla sova
av jätteraketten John Blund.

Den 3 nov. varnas för vilda djur.
Så den 4 heter dagsedeln *Vem
skrev? Den raljerar med olika teo-
rier om biskopsbrevens tillkomst.*

Dess första rad lyder:
Breven kom till i en femsitsig
bil...

Natten till den 4 nov. dog Dager-
man — i en bil. Sista dagsedeln kom
den 5. Den handlar om den gamla
kvinnan i Värmland som tvangs att
göra sig av med sin hund för att få

socialunderstöd. Den andas under
en från yta den djupaste medkänsla.
När den trycktes var Dagerman död.

Vi torde kunna utgå ifrån att
samtliga dessa dagsedlar bara varit
några dagar, högst några veckor
gamla när de publicerades. Två
gångar — en tid innan och vid tiden
omkring sin död — är förf. fixerad
vid bil. Hur förhärskande är inte
dödsmotivet i *Höst? Slutackordet* i
dikten med orden "sovandets gåva"
låter som en profetia. Och över hu-
vud taget tycks de dikter, som till-
kommit under den allra sista tiden,
varsla om något ödesbetingat. "Jag
vantrivs hos Persson & Son. Jag
har hamnat på orätt planet". Kan-
ske är det förenat med dödsrisk för
stora — och hyperkänsliga diktare
— att vara alltför ekonomiskt bund-
na vid vad de redan skapat. Hur
som helst, det förefaller som om Da-
germans sista dagsländedikter vore
adekvata uttryck för *vad som höll
på att ske*. Kanske skulle han ha le-
vat och kunnat fullborda boken
Tusen år hos Gud — om han den 3
nov. fått meddelande om att han
vunnit Surftävlingen!

*

Det är både fascinerande och
djupt tragiskt att finna (eller: tyckt
sig finna), hur finalskedet hos en
diktare — som för att tala med sam-
lingens redaktör "mer än någon an-
nan kände livets möjligheter och
därför också livets obarmhärtighet
mot de svaga och oskyddade" —
finns liksom återspeglad i ett knip-
pe enkla dagsverser. Denna känsla
för de svaga och oskyddade har
också fått sitt monument i Dager-
mans sista dagsedel:

Lagen har sina blottor.
Hund får de fattiga ha.
De kunde väl skaffa sig rättor,
som är skattefria och bra.
Nu sitter folk i små stugor
med dyrbara hundskulpturer.
De kunde väl leka med flugor,
som också är sällskapsdjur.

◊◊◊

KÖP
SOLSTICKAN

PASSA PÅ — TAGNING...
(Forts. fr. sid. 13)

om rollistan har man ändå inte kom-
mit ur startgroparna. Det är massor
av teknisk personal som måste till-
kallas och informeras. Arkitekter
som skall rita och skapa interiörerna,
klädmänniskor, bild och ljud,
sminkörer, scriptgirl och jobbare och
så måste man ha en vettig arbets-
plan för inspelningen.

Men en vacker dag står regissören
i en interiör som han ungefärligen
har tänkt sig med hela sin stab och
kan säga de magiska orden. "Tyst-
nad — Tagning — Kamera —
Börja!"

Och det är faktiskt bara början
på alla besvärligheterna. Dag ut och
dag in från klockan sju på morgo-
nen till sent på kvällen sjuder atel-
jén av liv och hämtar bara andan en
kort intensiv stund då i varje tag-
ning alla krafter spänns för att just
då åstadkomma det bästa möjliga.
Scen läggs till scen. Mycket kasse-
ras och mycket tas om. Men.

En vacker dag är filmen färdig.
Inte riktigt.

Sedan kommer ett långt och be-
svärligt efterarbete. Filmen måste
klippas ihop. Kväll efter kväll sitter
regissören och hans medhjälpare i
klipprummet och sätter ihop filmen
i det skick de vill ha den. Musik spe-
las in och ljud mixas till och en vac-
ker dag sitter regissören i körrum-
met och får sitt verk bedömt av de
mäktiga filmherrarna.

Samtidigt arbetar dock reklam-
avdelningen med tidningskampanj
och affischer för att göra publiken
underkunnig om vad som är att vän-
ta. Och väntar och hävar på vad pu-
bliken skall tycka gör också alla på
filmbolaget från springpojken till
högsta chefen.

◊◊◊

Varför gå vi på bio!

Vad är det då publiken vill se? Den
vill se människor i dramatisk konflikt,
som på något sätt angår den själv. På
denna punkt befinner sig filmförfattaren
i samma läge som teaterdiktaren, om vil-
ken Maxwell Anderson säger, att hans
skicklighet inte minst ligger i konsten att
finna ett motiv, som "är av omedelbart
intresse i just detta ögonblick". Filmupp-
levelsen uteblir, om vi inte kan identifiera
oss med de människor vi ser på duken
— känna igen oss själva i dem och upp-
leva deras öde som vårt eget. Det räcker
inte att skuggspelet på duken ger intryck
av liv — det är *vårt* liv det skall ge
intryck av.

(Nils Beyer i "En bok om film")

HEM TILL SÖNDAN...

(Forts. fr. sid. 21)

— Ja, du sticker väl med, sa Gösta.

— Jag tror inte det, sa han. Det är ju inget vidare kul för farsan och morsan. Man måste vara lite sällskaplig av sej när man är hemma. Så det får bli en annan gång. Till nån helg eller så. När man har flera dar på sej. Och jag är inget vidare sugen på att fröjda i kväll. Man är ute så ofta i stan. Där är det ju inte fröjd bara på lördagarna. Man kan gå ut vilken kväll man vill.

— Ja, mors då, sa grabbarna.

— Tjenare. Vi ses lite närmare jul, sa han.

— Dröjer det så länge innan du kommer hem härnäst? sa Ove.

— Så länge — — — flinade han opp sej. Det är lite närmare jul redan i morron.

Han stod kvar och tittade efter bilen. Flinet drog fortfarande ut hans mun som ett rött gummiband. Men plötsligt dog det bort. Hastigt som när man vrider om en strömbrytare. Släcker en lampa. Han tände en cigarrett och knallade sen iväg.

Förbi Svedlunds verkstad och af-färn. Förbi stationen. I morron reser man tillbaka, tänkte han — men utan nära glädjekänslor. Tillbaka till stan och rummet och — — — Grabbarna skulle bara veta, tänkte han med som en värk inom sej. Veta hur det är, hur man har det. Hur mycket man valsat för dom. Han skulle gärna ha velat fika tillsammans med dom. Följa med dom och fröjda i kväll. Om han hade haft råd, inte hade behövt vara tvungen att snåla med örena för att kunna klara sej någorlunda i stan. Ändå hade han måst stampa på klockan. Han tjänade inte så mycket som kontorsbud. Det räckte inte till så mycket mer än existensen. Mat och hyra och sånt där. Det var inte så ofta han fick råd att gå ut på nåt. För det mesta drev han omkring på gatorna om kvällarna. Och hade trist och långtråkigt. Det var bara i början som det var kul att göra det. När han var ny i stan.

Aldrig att grabbarna skulle få veta, tänkte han. Eller att han skulle flytta hem igen. Då skulle han allt få se och höra. Försmädliga grin och stickord, både länge och väl. För att han innan han flyttade till stan hade skrutit så mycket över hur jättebra han skulle få där. Med nöjen och allting. Det var därför

EN OCH SJUTTIFEM...

(Forts. fr. sid. 17)

ja, han sjöng ju inte riktigt men hade lagt sej till med ett sångligt sätt att prata, som inte var utan effekt. I början gjorde detta visserligen att det var ganska svårt att uppfatta vad han sade, men så småningom vande man sej. God hjälp att förstå hans "väschöttska" hade man ju också i att beskåda föremålen som hans medhjälpare stående på en stol lyfte i höjden. Utroparens kommentarer kunde ibland bli ganska småroliga allrahelst när han vände sej till de uppköpare som tydligen ambulerade — liksom han själv — från en auktion till en annan. Han kände sina pappenheimer med andra ord.

— Den häringa sa du ta, den å lie fin som hadde du fåttna i Nevvjök! sa han till en gubbe i keps som hade slagit sej ner på en gammal otoman intill komersen.

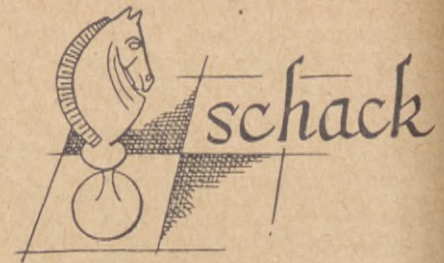
På mängdens skratt förstod vi att han sagt en lustighet som gick utanför en outsiders horisont. Av närstående delgavs vi historien. Gubben i kepsen och en jämnårig bonne från samma trakt hade i sin ungdom båda varit i Amerika och av en händelse stött på varandra i New York.

När de sedan återvänt till fosterjorden, lika fattiga som förut och träffats på marknaden i T-boda kunde de åtminstone hälsa varann med orden "Tack för sest i Nevvjök!", vilket lät imponerande. Till en början. Men när de upprepat denna hälsning i ett tiotal år, hade löjets skimmer fallit över dem "Nevvgökarna" som de nu kallades och de ironiska men ändå godmodiga anspelningarna förfelade inte sin verkan.

En bondgård intill prästgården med god utsikt över auktionsplatsen hade tydligen sin stora dag. Man hade passat på att bjuda in gäster medan det var feststämning i trakten och upplädda tanter med finfina

han hade brett på så mycket i kväll. Skrävlut och valsat för grabbarna. Han var ju tvungen att hålla stilen. Vara konse — — — vad det nu hette igen. Det ena gav det andra.

Han märkte inte att det hade slutat duggregna förrän han kommit halvvägs hem. En ensam stjärna gluttade fram på himlen. Han tyckte den liknade ett oroligt bultande hjärta.

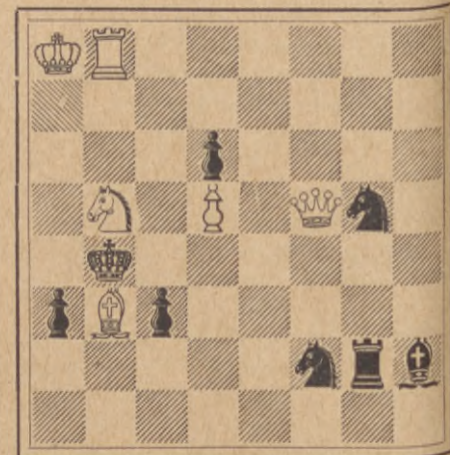
EN SVENSK SCHACKPIONJÄR

I den lilla idylliska staden Skara bor en f.d. folkskollärare vid namnet Joel Fridlizius. Inom det svenska schacklivet är hans namn smått legendariskt. Blott för några månader sedan fyllde denne schackets grand old man 85 år — dvs. en synnerligen respektabel ålder efter våra gängse uppfattningar. I det tusenåriga schackriket är han dock blott en yngling.

Sällan har schackvärlden skådat en så mångsidig schacktalang: spelare av internationell klass, världsberömd problemförfattare, skicklig lösare, schackskribent och problemkritiker med glänsande stil, erkänd och uppskattad domare vid många internationella problemtävlingar, schackorganisationer och sist men inte minst fram-

Joel Fridlizius

1:a pris Zlata Praha 1908

Matt i 3 drag.

hattar hade tagit plats i fönstren. Utsikten över prästens bohag var grandios. Man hade en känsla av att kommentarerna kring det upplösta hemmet blev närgångnare där uppe än ute i det fria.

Och priserna! Ja, inte går det längre att köpa en soffa för 25 öre och sälja den för femhundra, som en del "med näsa" gjorde förr i världen.

Nej, men en begagnad säng med resårbotten gick för nitton kronor. Samma säng kan man köpa ny i handeln för tjuoen! Och en bunt grytlappar — vad tror ni väl? — gick till sex och femti.

Men då var nöjesskatten inberäknad.

KORSORD nr 4

stående korrespondensspelare. Allt detta är blott en kort sammanfattning av denne schackynglings omfattande gärning.

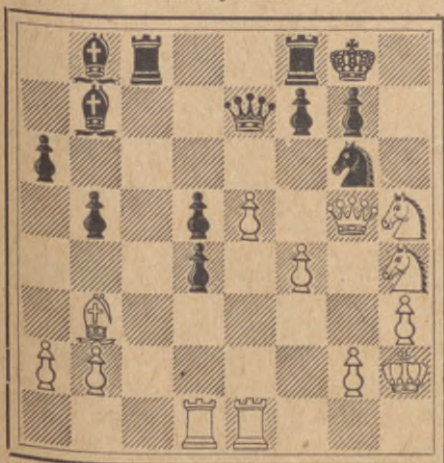
Att han dessutom kan ståta med en legendarisk glansseger över själve världsmästaren A. Aljehin under storturneringen i Stockholm 1912, är bara det en schackhistorisk händelse.

Låt oss presentera den mångsidige jubilaren i två av hans favoritgrenar — som problemkompositör och schackmästare.

Problemet nedan, som fått första priset vid den internationella problemturneringen i Prag 1908, räknas numera till problemkonstens klassiska verk.

Nedan besegras världsmästaren Aljehin med blanka vapen i ett rafflande kombinationsparti.

A. Aljehin

J. Fridlitzius

1. Sh5—f6! g7×f6

Vit inleder med detta drag en kombination som rullar upp Aljehins kungställning och forcerar vinsten.

Försvaret: 1. —, D×f6. 2. e×f6 L×f4†. 3. D×f4 S×f4. 4. T×d4 Se6. 5. Tg4 för även den till seger för vit.

2. e5×f6 Lb8×f4†
3. Dg5×f4 De7×e1
4. Sh4×g6! De1—e4
5. Sg6—e7† Kg8—h8

På 5. —, Kh7 följer det vinnande 6. Dg5!

6. Td1×d4! De4—h7
7. Df4—h4 —

Nu hotar matt i 2 drag genom D×h7† och Th4 matt.

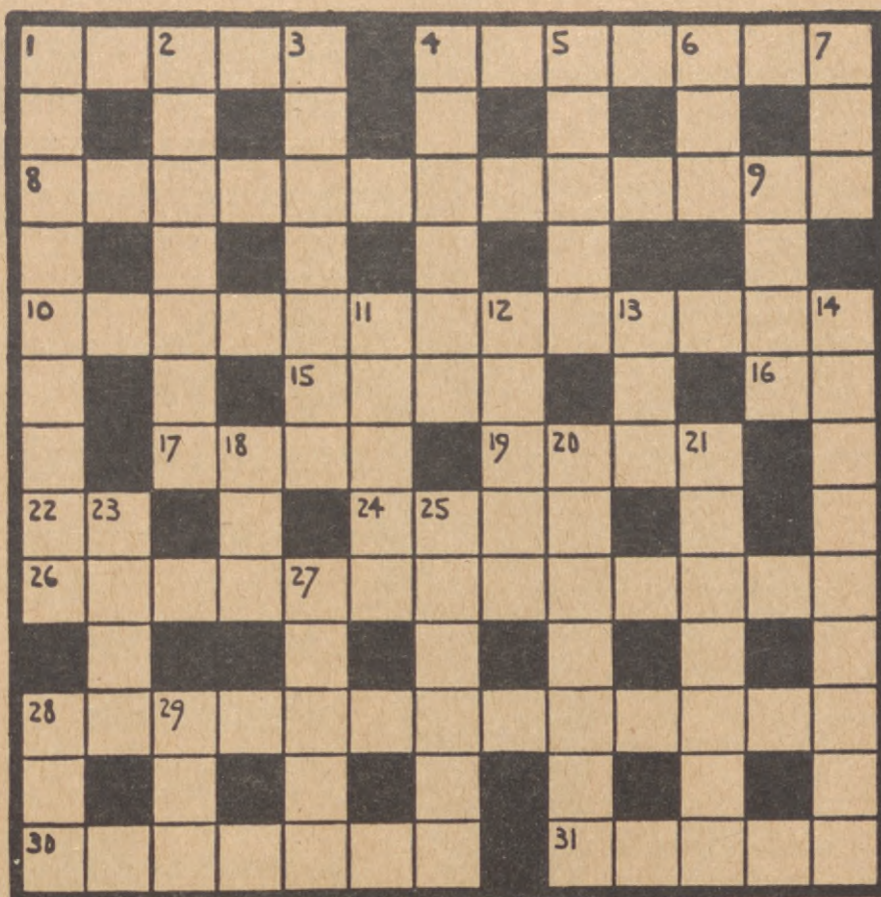
7. — Tc8—c4
8. Lb3×c4 d5×c4
9. Dh4×h7† Kh8×h7
10. Tc4—h4 matt.

Så besegrades en världsmästare!

BREVLÅDA

S. Johansson, Länssanatoriet, Uttran. Vi tackar för det lärarika miniatyrpartiet, som skall återges i vår nästa schackspalt.

Lösning till problemet av J. Fridlitzius.
1. Dh7! S×h7. 2. Sc7† Kc5 (Ka5). 3. Se6 (Tb5) matt. 1. —, a2. 2. Da7 K×b3.
3. Sa3 matt. 1. —, e2. 2. Dc7 K×b3. 3. Sc3 matt.

VÅGRÄTA ORD

- Kan vara klar. (5)
- Överlämnas vid hastig avlösning. (7)
- Har pyramiderna hemsökts av. (13)
- Gör ett festligt intryck på matbordet. (13)
- Göra pojkar kläderna betydligt mer än fäderna. (4)
- Lantmannagöra. (2)
- Är sällan den modige. (4)
- Ett lappverk. (4)
- Har gott hull. (2)
- Det finns flera i Stockholm, trapporstad. (4)
- Nepotism. (13)
- När stoft blir aska. (13)
- Mandel i halsen. Och på västkusten fiskas många —. (7)
- Från ett högre plan. (5)

LODRÄTA ORD

- Är den som tar ut vinsten i förskott. (9)
- Småprat hit och dit. (7)
- Föhn. (7)
- En farlig växt. (6)
- Har skvallertant bekymmer om. (5)
- Skulle inte göra sig i Biscayabukten. (3)
- Inom parentes. (3)
- Ostyriga lockar. (4)
1867. (5)
- Något för barnen att få. (5)
- Har annan betydelse i matematiken än på tandkliniken. (3)
- Gevaldiger. (9)
- Kan vara förlorat. (3)

- Utdelas nobelprisen. (7)
- Är den tid på vilken vi lovat komma. (7)
- Hur en nolla är skapt. (4)
- Kan skjutas. (6)
- En sorglig litterär sak. (5)
- Mitt på dagen. (3)
- Vid Niagaras vilda fall. (3)

Lösning till korsord nr 2

- VÅGRÄTT: 1. Skymf. 5. Sabel. 8. Otakt. 9. Hagar. 10. Avund. 11. Noa. 12. Spets. 14. Mälände. 17. Radikalåtgärd. 20. Potatis. 23. Sesam. 26. Tät. 27. Lucka. 28. Humor. 29. Sture. 30. Smalt. 31. Trave.
LODRÄTT: 1. Schäs. 2. Yngre. 3. Fornsak. 4. Karamellstrut. 5. Stall. 6. Brunn. 7. Ledde. 13. Piano. 15. Alg. 16. Dyrka. 18. Ida. 19. Tysthet. 20. Polis. 21. Tacka. 22. Trast. 24. Simpa. 25. Märke.

Pristagare:

1:a pris kr. 10:—, herr Gunnar Hanström, Stora Nygat. 38, 2 tr., Stockholm C.
2:a pris kr. 5:—, fr. Ingrid Oscarsson, Kälen, Krokomb.

Tävlingsregler

Lösningar till korsord nr 4 skall vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 10 maj 1955. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförändelse vara märkt "Korsord nr 4". Glöm ej att tydligt ange namn och adress! Två priser, ett på 10:— och ett på 5:— utdelas. Lösning och pristagarnas namn kommer i juninumret.

STOCKHOLM

**Frivillig
sjukpenningförsäkring**

kan tecknas av den, som har annan inkomst av förvärvsarbete än av tjänst samt av hemmafruar och studerande.

Upplýsningar lämnas av den allmänna sjukkassan på orten.

STOCKHOLMS LÄNS
ALLMÄNNA CENTRALSJUKKASSA
Sveavägen 61, Stockholm
Tel. 34 99 85

JUTELUMP

Säckar och juteväv köpes. Fördämningsmattor, cisterner, sand- och torkgaltar säljas. Koksgrutor, Järnbalkar och Plåt.

A. JÖNSSON & C:o
Timmermansgatan 47 - Stockholm
Tel. 43 03 59, 43 63 83

**HUSHÅLLSSKOLAN
MARGARETA**

MATSALAR — FESTVÄNINGAR
BUTIKER

**BORÅS OCH SÖDRA
ÄLVSBOGERS LÄN**

BORÅS EXPORTAFFÄR

Köpare till
Järn- o. Metallskrot samt Textilavfall
Kråkeredsvägen 6 — Telefon 156 20
— BORÅS —

BODEN

**Kommanditbolaget
BETONG**

SANDER & C:o, Hednoret
Telefon Boden 650 16

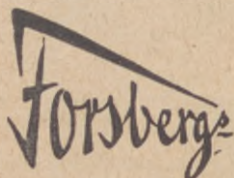
GÖTEBORG

JÄRN-
AFFÄRER

Huvudaffär: Järntorget 2 - Tel. 17 22 40
Filial: Redbergplatsen 2

REKOMMENDERAS

MEXIKANARE
(nougat med hackade nötter)

tillfredsställa alla smakriktningar

**AB. Svenska Shells
bensinstation**

Skånegatan, Göteborg
Telefon 16 24 31
A. Bratt

REKOMMENDERAS

LIMHAMN

**Limhamns
Ångtvättinrättning**

V. Ansgarigatan 12
Tel. 515 33
LIMHAMN

MALMÖ

MALMÖ

påhlssons

Malmö

bröd
gott bröd

GRÄVMASKINER
ASFALTVERK
VÄGVALTAR
KOMPRESSORER
DE'CAUVILLE-LOK
BYGGNADSMASKINER

AB ÅSBRINK & Co
MALMÖ

NORRKÖPING

Gummicentralen

Stockholmsvägen 22—26
Tel. 268 30 NORRKÖPING Tel. 268 30
Utför alla slags reparationer
Försäljning av nya ringar

Efter **SÖNDAGSPROMENADEN**
eller **UTFLYKTEN**

smakar maten eller kaffet
utmärkt hos oss

Snabb betjäning - Trevliga lokaler

KONSUM-restaurangen
Norrköping

AB BÄCKMANS VERKSTÄDER
Norrköping

Tillverkning och reparation av maskiner
och delar. Järnkonstruktioner.

När det gäller trycksaker

AB Trycksaker

NORRKÖPING
Tel. växel 209 52, 234 63
Allt i boktryck och offset.

FIRMA MARTIN JANSSON

Godsgatan 11 Telefon 244 98
— NORRKÖPING —
Säljer: Byggnadsmaterial
Utför: Asfalt- och Isolations-
arbeten, Massagolv m. m.

NILS PERSSONS DAMKONFEKTION

TELEFON 1892

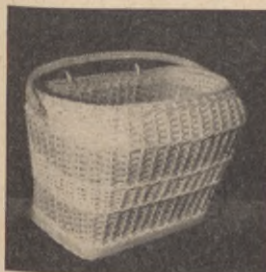
ESLÖV

ARBETSGLÄDJE

Uppmätt och färdigförpackat material för flättningsarbeten av olika slag såsom kakfat, serveringsbrickor, blomkorgar m.m. Populära och lättsålda modeller, begärliga på den öppna marknaden!

Rekvirera fullständig katalog

Vårt arbetsmaterial tillverkas och förpackas av sjuka och partiellt arbetsföra vid Arbetsträningsverkstaden vid Värnhems Vårdhem i Malmö. Vi vänder oss till sjukhus och vårdanstalter för att i samarbete med arbetsterapien ge sysselsättning åt sjuka och partiellt arbetsföra.

Två exempel ur vår katalog

HOBBYMATERIAL

Sallerupsvägen 26, Malmö Tel. 163 94
Arbetslokaler: Värnhems Vårdhem, Malmö

NYA A-BOL.

RESINIT

TEL. 101 91. VÄSTERVIK

VÄVBAKELIT

för kuggdrev, lager, bussningar, bult, m. m.

BAKELITPLATTOR

för elektrotekniskt behov

C 10

...välklädd

...välsedd

i välsydd

Söderbergs
derber
— sydd av skickliga händer

A. B. HJ. SÖDERBERG, UPSALA

- *vårtrött?*

vitaminfattig?

*AKVAMIN
kan hjälpa Er!*

AKVAMIN ger Er i en dragé normala dagsbehovet av de nio viktiga vitaminerna A, B₁, B₂, nikotylamid, B₆, kalciumpanotemat, C, D och E.

AKVAMIN är framställt enligt de senaste erfarenheterna på vitaminforskningens område:

A-, D- och E-vitaminerna, vilka i vanliga fall endast kan lösas i olja, har i AKVAMIN överförts i vattenlöslig form. Detta ökar väsentligt kroppens möjligheter att på ett fullständigare sätt utnyttja dessa vitaminer.

AKVAMIN garanterar genom framställningssättet både god verkan och god hållbarhet.

AKVAMIN är därför också ett prisbilligt preparat.

AKVAMIN finns på Ert apotek.

25 dragéer — 2:90, 50 dragéer — 4:80, 100 dragéer — 8:65

ASTRA